

September 2003

Dansk Mongolsk Selskab

Ger 46

14. årgang – september 2003

ISSN 0905-9504

Ger er medlemsblad for Dansk Mongolsk Selskab. Bladet udkommer februar, maj, august, november.

Redaktion:

Rolf Gilberg (ansvarshav.)
Jan Koed, Gudrun Lefmann
Bulgan Njama

Tryk: One Way Tryk a/s**Oplag:** 300 eks.

Ger udsendes af Østjyllands Postcenter. Henvendelse vedr. fejl og mangler til det lokale postkontor.

Formål:

- (a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland,
- (b) at udgive skrifter om mongolerne,
- (c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold,
- (d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne og
- (e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Dansk Mongolsk Selskab**Æresmedlem:**

HKH Kronprins Frederik

Bestyrelse:

Klaus Ferdinand
Anita Garbers, Rolf Gilberg
Søren Haslund-Christensen
Jan Koed, Gudrun Lefmann
Bulgan Njama, Morten Axel
Pedersen, Leif F. Petersen

Internet:

www.danskmongolskselskab.dk

Selskabets adresser:

Formand: Rolf Gilberg
Etnografisk Samling
Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K
tel: 3347 3207
fax: 3347 3320
email: rolf.gilberg@natmus.dk

*Sekretær:**Kasserer:* Jan Koed

Carl Bernhards Vej 15, st.tv.
1817 Frederiksberg C
tel: 3322 3729
fax: 3322 3728
email: jk@cadaid.dk

Girokonto: (1551) 784-1582**NGO-projekter:**

Bulgan Njama
Fuglebo 2
2000 Frederiksberg
tel: 3833 2106
email: dms@dkk.dk
I Mongoliet:
dmcenter@magicnet.mn

Medlemskab:

Kontingent:
150 kr. pr. kalenderår for personligt medlemskab.
250 kr. for husstandsmedlemskab.
500 kr. for firmamedlemskab.
Tillæg for medlemmer bosat i udlandet: 50 kr.
Henvendelse om medlemskab rettes til kassereren.

Mere end 180.000 husstande i Mongoliet er stadig uden nogen form for elforsyning. Det vil regeringen gøre noget ved. Med japansk bistand er man i gang med at implementere projektet '100.000 Solgerer', der skal være afsluttet i 2010. Et solcellepanel skulle kunne holde i 25-30 år, mens batterierne skal fornys hvert 5. år. Allerede i 1996 kunne man se et solcellepanel i brug på steppen. Foto: Jan Koed

Indhold

Rigdom og fattigdom	3
2 uger i en gammel russisk bus	5
Mongoliet er verdens navle	6
Nomaden vil åbne et andelsmejeri	7
Blade af kalmykkernes historie - 2	9
Jagten på dinosaurerne	14
Eftersøgningen efter Chinggis Khan	16
Chinggis på film	17
I Mongoliets vold (V)	18
Mit yndlingsstempel	23
Vær hilset!	24
Aktuelt	26
DMS nyt	28

Gruppenbillede fra Khövsgöl-søen, bagerst fra venstre: Henning, Peter, Jesper - Marianne M. S., Ane Kirstine, Liza, Marianne K. H., Line, Nomin - Mette, Ulana, Bat, Dava. Foto: Henning Markvart

Rigdom og fattigdom

Ní unge danskere rejste i maj måned i år til Mongoliet som kulminationen på deres højskoleophold. Inden da var der gået 4 måneder med intense studier af mongolske samfundsforhold.

I begyndelsen af maj sidder vi ni unge danskere – otte højskoleelever og vores lærer – i den transsibiriske jernbane mellem Moskva og Ulaan Baatar. Tankerne flyver om det land, hvor vi i de næste 2 måneder skal leve og lære – hvor vi i fællesskab foretager vores livs dannelsesrejse.

Forud for rejsen har vi gået på Haslev udvidede Højskole i 4 måneder og sammen studeret dette store land i alle dets ender og kanter. Vi ved, at Djengish Khan erobrede land fra Mellemøsten til Stillehavet, og at hans sønnesøn, Kubilai Khan nærmest var kejser af Kina. Vi ved, at disse khan'er stadig i dag betyder utrolig meget for det mongolske

folk. At de er så stolte over de gamle folkehelte. Vi ved også, at en tredjedel af landets befolkning i dag lever under fattigdomsgrænsen, og mongolernes foretrukne spise er fårekød og mælkeprodukter.

Jeg har aldrig før været i et uland. Jeg ved dybest set ikke, hvordan fattigdom ser ud eller hvordan den lyder og lugter. Det kommer til at gøre dybt indtryk på mig, at der findes en kultur, som er så meget anderledes end min egen.

Fattigdom og facadebyggeri

Min tydeligste erindring fra de første dage i Ulaan Baatar er den særegne og meget lidt behagelige

lugt af får og affald, som er over det hele. Maden på vores pensionat var til vores store fortrydelse lavet af gammelt får. Det skulle vi nu hurtigt vænne os til. Det var absolut ikke sidste gang vi lugtede til eller spiste får.

Gadebørnene foran *State Department Store* fik i starten vores fulde medynk, fulgt op af adskillige tugrug, brød eller chokolade. Senere blev gadebørnene en del af hverdagens barske realitet – og vi lærte om det hårde, afvisende blik, som er nødvendigt at udvise i visse situationer.

I stærk kontrast til gadebørnenes hårde liv står de store overdimensionerede, blankpolerede landro-

vers, mongolernes smarte tøj og deres mobiltelefoner. Skulle man falde ned fra månen og havne midt på *Peace Avenue* i Ulaan Baatar's centrum, tror jeg ikke at man ville se Mongoliet som noget fattigt land.

Hjemme hos mongolerne

Som optakt til vores samarbejde med de mongolske spejdere skulle vi alle bo privat hos spejdernes familier. Det er selvfølgelig de mest resursestærke familier, der tager imod en udlænding, og her så vi virkelig en forskel til vores eget land. I en families lejlighed var den eneste møblering i stuen en bunke tæpper. I en anden familie stod der en ged ude på altanen. Faren havde hentet den ude på landet, og den skulle slagtes samme aften. Det var den billigste måde at skaffe kød på på den årstid.

Min egen familie boede i et træhus ude i ger-distrikterne. Der var ikke rindende vand i huset, og toiletbesøg foregik udenfor over et hul med to brædder henover. For mig var det skægt nok, og jeg opfattede det nok nærmest som en slags primitiv spejderlejr. Når jeg så tænker på, at familien bor under disse forhold året rundt, og med de afsindigt kolde vintre, kan jeg ikke lade være med at vinde utrolig stor respekt for disse barske folk. Familien, jeg boede hos, var som skrevet af de mere velstående mongoler. Derfor er det meget svært at forestille sig, hvordan vintrene må være dér hvor de har endnu mindre.

På trods af de hårde vilkår har jeg aldrig mødt en patriotisme, der ligner mongolernes. De overser ikke en chance til at nævne, at Djengish Khan erobrede hele verden. Jeg husker, at en af de mongolske spejdere en dag tegnede et verdenskort og derefter tog en sten, som skulle være Djengish. Med stenen tværede han resten af verden ud, og så vældig sejrbevidst ud i ansigtet. Når man har en sådan fortid, kan man

sagtens glemme alle nutidens problemer.

Personligt projekt

Som led i højskoleopholdet skulle vi alle sammen vælge et personligt projekt, som skulle udføres undervejs på turen. Mit projekt var at kigge på alle de forskellige udviklings tiltag, der bliver udført i Mongoliet. I den forbindelse var jeg omkring mange mennesker og mange forskellige former for udviklingsbistand.

De enkelte projekter spænder over alle mulige ting som børnehaver til gadebørn, undervisning i husdyrhold eller seksualundervisning til de uoplyste nomadefamilier. Man kan blive helt imponeret over den kreativitet, folkene bag de mange projekter udviser.

Dan og Lauren-Lea Ralph er et amerikansk missionærpar, som jeg besøgte i deres lejlighed i Ulaan Baatar. Med deres 4-årige datter er de rejst fra Michigan til Mongoliet, hvor de arbejder på at hjælpe landet ud af fattigdommen og føre mongolerne til den kristne tro. I en landsby 10 timers kørsel fra Ulaan Baatar har de etableret et stort drivhus, hvor de underviser de lokale bønder i havebrug og grønsagsdyrkning.

»Vi valgte jordbruget, fordi det er et område, mongolerne traditionelt kender meget lidt til. De lever stort set kun af kød, mælkeprodukter og fedt«, siger Dan Ralph. Mongolerne ved kun meget lidt om, hvordan grønsager skal passes – at de skal have masser af vand i Mongoliets tørre klima. »Vi håber at de vil lære, hvordan man vedligeholder en have år efter år.«

Parret har selv indsamlet penge til projektet fra familie og venner, og deres uddannelsesmæssige baggrund for et sådant jordbrugsprojekt er, at Lauren-Lea er opvokset på en gård – Dan er uddannet i IT.

Helt anderledes er det arbejde, jeg oplevede i FN's store kontorbygning i Ulaan Baatar. I de kølige, topmoderne kontormiljøer sidder økonomer, sociologer og andre højtuddannede folk og administrerer de 4 millioner amerikanske dollars, der hvert år bliver tilført landet som multilateral udviklingsbistand.

At have en sådan personlig indgangsvinkel har givet informationer, oplevelser og indsigt om de forskellige niveauer i udviklingsarbejdet, samt i Mongoliets sociale og økonomiske situation, som jeg ellers aldrig havde fået.

Udsletteligt indtryk

Mange oplevelser senere er rejsen afsluttet for det første af fem hold højskoleelever, som skal sendes til Mongoliet i forbindelse med samarbejdsprojektet mellem KFUM-spejderne og *Scout Association of Mongolia*. Min rejse har været meget anderledes end de af mine gymnasieelever, der har taget fire måneder med rygsæk til Thailand, Nepal, Indien og så videre.

At beskæftige sig så længe med et enkelt land har givet et udsletteligt indtryk af den mongolske kultur på godt og ondt. Jeg tvivler slet ikke på, at mongolerne har en stærk og bundfæstet selvforståelse, som end ikke halvfjerds års kommunisme har formået at gøre indhug i.

Med den massive bistand fra udlandet og med mongolernes egen styrke er jeg sikker på, at landet nok skal komme ud af den nuværende krise. Jeg håber meget en gang at gense landet – forhåbentligt som et mere velstående land på den sociale og den pengemæssige front og forhåbentligt også med samme kulturrigdom, som jeg har oplevet på denne rejse. ■

Line Andersen

2 uger i en gammel russisk bus

I løbet af 14 dage tilbagelagde vi 3.000 km på steppen i denne bus.

Foto: Henning Markvart

Mandag den 9. juni 2003 tog vi af sted på en 14 dages karavanetur med de mongolske spejdere. Denne sundhedskaravane hed *Global Development Village Caravan*. En tur der havde til formål at lære andre om menneskerettigheder, forurening, sundhed og udviklingsproblemer som ernæring, seksualundervisning mv. Det blev en ufor-glemmelig og meget oplevelsesrig tur, hvor vi kom til at opleve den mongolske kultur på tæt hold og fik et tæt venskab med de mongolske spejdere.

Ganbold deler miljøbrochurer ud til interesserede. Foto: Henning Markvart

Bussen – et syn for sig

Den lange strækning på 3.000 km skulle vi tilbagelægge i en gammel russisk bus, der viste sig ikke at være helt i top. Bussen indeholdt 19

siddepladser, men da vi var 22 spejdere, indtog et par af de venlige mongoler frivilligt deres plads bag-erst i bussen oven på bagagen, så vi danskere hver fik et sæde. Her skulle vi nu tilbringe de næste 14 dage mast sammen i en lille bus, mellem bagage og en masse mennesker.

Stemningen i bussen var god helt fra starten, og trods sprogforskellene gik det godt med at kommunikere med hinanden. Den lille smule mongolsk og engelsk, som vi nu alle hver især kunne, blev brugt flittigt.

Allerede de første dage fik vi at mærke bussens ringe stand. Tit stoppede vi op hver halve time, fordi buschaufføren skulle ud og kigge til motoren, når den ikke ville mere, og når vi kom til en større bakke, måtte vi ofte stige ud og gå op af bakken, da bussen ikke kunne trække det tunge læs. Men alt sammen blev taget som en oplevelse.

Bussens ringe stand blev bestemt ikke bedre på noget tidspunkt af turen. En enkelt gang løb den tør for benzin, men efter at et par hjælpsomme mongoler var kommet til undsætning, kunne vi komme af sted igen. På et andet tidspunkt en sen aften kørte vi fast i noget mud-der og strandede et øde sted i 12 ti-mer, før vi kunne komme fri ved hjælp af nogle forbipasserende.

Vi blev hurtig vant til de mange bump, der var på de meget dårlige veje. Og ofte hørte vi højlydte hyl fra de folk, der lå bagi, og som var lettet et par meter, når vi kørte over et hul. Efterhånden fandt jeg ud af, at det nok var meget forståeligt at bussen så ud, som den gjorde, når den skulle køre i dette terræn. Efter hver endt dag var vi alle meget trætte og snavsede efter en lang køretur i den støvede bus fra de støvede, tørre veje.

Karavanen

Næsten hver dag stoppede vi op for at lave aktiviteter. Vi kørte rundt til fem vestlige provinser for at udbrede vores viden. De folk, der kom til vores stande, var tit folk fra landet, der var afskåret fra omverdenen og ikke vidste ret meget om menneskerettigheder, sundhed, ernæring mv. De fleste virkede interesseret og var meget ivrige efter at få foldere med disse oplysninger. For de nysgerrige børn, der kom til vores aktiviteter, var der en stand om spejderne. Her blev der sunget og leget, og mange af børnene gik hjem med et ønske om at blive spejder.

Imellem aktiviteterne, som blev afholdt på de store pladser i forskellige byer, blev der også tid til en masse sjov og udveksling af lege, når vi stoppede til bussens utallige tjek.

Et gæstfrit og hjælpsomt folk

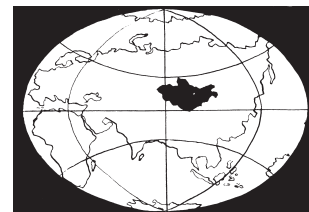
Vi fandt hurtigt ud af, at det var meget naturligt at stoppe op ved en ger, når det blev tid til at lave aftensmad. Mongolerne er særlig kendt for deres gæstfrihed, og selvom der også lige pludselig står 22 fremmede mennesker uden for døren og spørger om lov til at låne deres ildsted, bliver det ikke betragtet som noget problem. Så derfor fik vi også tit aflagt besøg hos forskellige familier, der boede på landet i en ger, og dette gjorde bare det hele meget mere intenst.

En ting vi også bed mærke i som »turister« var, at mongoler altid er klar med en hjælpende hånd, hvad enten det drejede sig om en bil, der var gået i stå, eller om nogen, der skulle have et lift ind til den nærmeste by. Tit havde vi ekstra gæster med i den i forvejen alt for lille bus, som f.eks. skulle ind til byen, og vi nåede da også at have en levende ged med, som vi købte på vejen og som senere skulle blive vores aftensmad.

Trods de mange problemer med bussen, sprogforskellene, misforståelser og hvad der ellers måtte være af problemer, havde vi en rigtig god tur og nød den mongolske kultur i fulde drag. Nu en måned senere, rig på oplevelser og gode minder fra turen med de mongolske spejdere, sidder jeg og mindes denne 3.000 kilometer lange køretur på de mongolske stepper som en rigtig god tur og en af de største oplevelser jeg har haft. ■

Marianne Kallesøe Hansen

Mongoliet er verdens navle

Et land så stort og højt. Disse uendelige sletter og bjerge der popper op som røde popkorn, ikke et træ at øjne i hundrede af kilometers omkreds.

En befolkning der er så venlig og imødekommende som få, om end de en mørk aften nær grænsen, på et for mig uvedkommende sted, en grænsevagt blot ved hans blik og uden at fortrække en mine, kan indgyde en respekt, hans beskedne størrelse taget i betragtning, som jeg ikke har oplevet før og begyndende angstfølelse langs rygraden, med forståelse for hvordan deres rytterskarer har kunnet besidde Asien fra øst, til Europa i vest.

Nomader der trods deres, for os så primitive liv, uden strøm, radio, fjernsyn og andet, sammen med flokke af heste geder og får, samt i visse egne kameler, fuldstændig uforberedt på vor komme derude på sletten eller nær høje bjerge, tager imod og byder indenfor til en pris snus og skænk af hestemælk trakteret ved familiens ældste ... ja hver sin smag, samt en snak, i mit tilfælde med fagter og tegn, rundt arnestedet – komfuret – i midten, siddende på gulvet i deres telt ger, der trods den stærke varme udenfor er svalende.

Efter en dag og hundreder af kilometer i en russisk jeep på veje, hvor ingen sammenligning findes, hvis det kan kaldes veje og en følelse i kroppen som måtte enhver knogle have forskubbet sig og indtagelse af aftensmaden, bestående af jeg ved ikke hvad men god, og en god nats søvn, med kniven un-

der hovedet, der var jo ulve i nærheden, i mit lille telt længere oppe i bjergene, siddende en tidlig morgen i græsset foran teltet, kommer en rytter med sin store flok dyr langsomt op imod mig.

En halvvoksen knægt, iklædt deres traditionelle dragt og støvler, stiger af hesten ganske tæt på og står en halv time, holdende sin hest i snoren, ganske som en støtte og »glor« på mig uden at fortrække en mine. For så med et nik igen at stige op og ride efter dyrene, der er forsvundet længere op ... Gad vide hvad jeg mon var for en skabning.

Mongoliet er forskellenes land, med nomade-kvinderne i deres varme flotte dragter, til disse underskønne kvinder i hotpants nær og i byerne, siddende på cafe, med en mikro lyserød Pusikat model af en bærbar computer, skrivende og gestikulerende og talende, i en mini mobiltelefon, mens samtalen med de ligeså luftigt påklædte veninder foregår livligt ... ja Mongoliet er verdens ende ... eller hva'?

Tag endelig til Mongoliet og få en oplevelse for livet, samt indtryk der fylder i dit indre, som ingen nogen sinde kan tage fra dig igen.

Blot skal ikke glemmes gadebørnene i byerne, her er virkelig brug for et menneske med hjertet på rette sted. ■

Kurt Mikkelsen

Artiklen er venligst tilsendt redaktionen af Kurt Mikkelsen. Den har tidligere været bragt i *Vejle Amts Folkeblad* 4. aug. 2003.

Nomaden vil åbne et andelsmejeri

En nomade, der erkender, at det frie liv på Mongoliets stepper ikke har den store fremtid i en moderne verden, håber, at han kan være med til at skabe et mejeribrug, der er opbygget efter kooperativ-princippet som i den danske andelsbevægelse.

Nomaden Mondooson bor sammen med sin søn i geren og passer familiens husdyr, mens konen bor i Ulan Bator, hvor de øvrige børn går i skole og på universitetet.

De sidste kilometer kører vi i den japanske firehjulstrækker ad den frosne Tuul Flod, før vi når til stedet Terelj i Delger Dalen, omkring 80 kilometer øst for Mongoliets hovedstad, Ulan Bator. Den plan is på Tuul er den eneste farbare vej om vinteren, hvor sneen ligger henover de smalle grusveje langs bjergene.

Turen er planlagt dagen før, og der må have været et sendebud på hesteryg, før vi ankommer. For den 59-årige Togoruu Mondooson, der bor sammen med sin søn og sine husdyr, ved, at vi kommer forbi herude,

hvor man er fri for både el- og telefonregning.

Sønnen ser vi kun skyggen af. Han er ude at vogte køer og yakokser, der søger at finde lidt føde på den bare jord mellem snedyngerne. Konen og fem børn bor i Ulan Bator, hvor fire børn går i gymnasiet, mens en læser på universitetet.

»Jeg håber, at min søn vil blive her og være med til at udvikle landbruget«, siger Mondooson. Vi får dog aldrig lejlighed til at spørge sønnen, om han har samme drøm. Han rider hele tiden rundt i horisonten for at samle dyrene.

Te og hoppemælk

Mondooson inviterer indenfor i *geren*, det runde mongolske filttelt. Som traditionen byder, får vi først salt te med yakmælk. Derefter bliver der serveret gæret hoppemælk, *airag*, af den sidste gæring, der blev gemt til månenytåret for nylig. Så bliver der sat nudler og dumplings over i tegryden på ildstedet, og jeg er glad for, at der er et glas vodka til. Ellers ville det måske være svært at få alt det yakfedt, der er inden i de runde dumplings, til at glide ned.

På en side i geren hænger medaljer, Mondoos har vundet i hestevæddeløb. Han har vundet flere præmier i lokale konkurrencer og også fået fornemme placeringer i nationale væddeløb i Ulan Bator. Som for de fleste andre mongoler på stepperne er træning af rideheste ikke blot nødvendigt for at have et transportmiddel, det er også en hobby, der optager en stor del af arbejdsdagen.

I andre dele af området ligger der meget mere sne; men Mondoos kender bjergene og vindforholdene og har placeret sin ger på et sted, hvor der kun er lidt sne.

»Vintrene bliver værre og værre. Men jeg har efterhånden lært at forberede mig. I 1998 havde jeg mellem 70 og 80 køer, da vinteren begyndte. Der var et par stykker tilbage, da det blev sommer. Men nu har jeg lært lektien. Jeg har 70 heste, 40 mongolske malkekøer og yakokser og mellem 50 og 60 får og geder. I år har jeg været så heldig, at dyrene selv kan finde græs, og jeg har kun mistet et par får til ulvene«, fortæller Mondoos.

Han skyder ulvene, hvis de bliver for nærgående.

»Desværre blev en dreng her ved siden af dræbt i sidste uge af en bjørn, han kom til at vække af dens vinterhi, da han var ude at plukke bær. Jeg har kun en gang haft en bjørn på skudhold. Men jeg må indrømme, at jeg blev så forskrækket, at jeg slet ikke ænsede at sigte på den. Og da den luntede af, syntes jeg, den skulle have fred. Normalt er bjørne jo ikke aggressive.«

Mondoos er en af de mange, der tog tilbage til stepperne efter kommunismens sammenbrud i Mongoliet i 1990.

»Jeg er uddannet tekstilingeniør fra et universitet i Leningrad, som det jo hed dengang. Jeg var i Rusland i seks år. Siden arbejdede jeg som ingeniør på en mongolsk tekstilfabrik. Men jeg avancerede

aldrig. Jeg meldte mig ikke ind i kommunistpartiet og sagde altid min mening. Det giver jeg skylden for, at jeg ikke kom videre.«

Jakke og slips

Da lejligheden bød sig, blev han nomade igen, som han havde været det, før han begyndte sin uddannelse.

»Jeg har så den fordel fremfor de fleste andre mænd, at jeg selv kan sy mit tøj. Det er jo praktisk, når min kone er i byen hele vinteren.«

Når han er hjemme i geren, går han klædt som enhver anden mongolsk nomade. Men når han er i Ulan Bator, tager han jakke og slips på.

»Jeg er en kamæleon. Klæder mig som dem, jeg er sammen med. Men når jeg skal til drøftelser i byen, tager folk mig mere alvorligt, hvis jeg går i jakke og slips«, siger Mondoos, der jævnligt er i byen, dels i Ulan Bator for at besøge familien og sælge varer fra sit landbrug, dels i den lokale administrationsby, hvor han arbejder i lokalpolitik.

»Livet som nomade, hvor man flytter rundt med sine dyr til græsgangene, kan ikke fortsætte. Vi kan sagtens blive boende herude i geren med vores dyr. Vi skal blot til at arbejde anderledes.«

Mondoos spørger, om jeg har set, hvor mejeriprodukterne i supermarkederne i Ulan Bator kommer fra. Det har jeg. Den friske mælk kommer fra Rusland, fra Sibirien. Smør og ost kommer fra Vesteuropa.

Vi kan lave det selv

»Det er jo tosset. For vi kan lave mælken, smørret og osten selv. Vi, der har malkekvæg, skal imidlertid slutte os sammen i kooperativer, så vi kan lave et mejeri i fællesskab. Ligesom i Danmark«, siger Mondoos.

Han kender godt andelsselskaberne. Der har været danske Dani-

da-folk i området, som arbejdede på at få skabt et mejeribrug.

»Men det blev aldrig til noget. Jeg tror, at danskerne kom i klørne på de forkerte bureaukrater. Det ville ellers have været godt med hjælp udefra til at sætte planen igang, fordi vi skal lære at tænke på en helt anden måde, hvis vi skal producere mælk med henblik på et større salg«, siger han.

En sag, der optager Mondoos meget, er ejerforholdet til jorden.

»Nu er alle græsgange fællesejet. Men når vi får etableret et regulært mejeribrug, vil det nok være det eneste praktiske, hvis vi kan eje græsgangene, hvor de dyr, der skal levere mælk til mejeriet, skal græse. For vi skal være sikre på, at vi har græs nok til at holde produktionen i gang i en passende afstand fra mejeriet.«

Da Mondoos har fået et par skåle af den gærede hoppemælk og et par dramme vodka, er det imidlertid ikke køerne, men hans yndlingsdyr hestene, der bliver talt om.

»Vi boede først 1000 kilometer herfra, i den vestlige del af Mongoliet. Så flyttede vi hertil med vores dyr. Men hestene stak af og løb hele vejen hjem. Jeg måtte sælge dem og købe nogle nye. Mongolske heste er smarte. Det kan også ske, at en nomade har fået lidt for meget at drikke og skvatter af hesten. Men det sker der ikke noget ved, for hesten bliver ved rytteren, indtil han er blevet ædru og kan ride hjem. Det er bedre end en jeep«, fastslår Mondoos. ■

Tekst og foto:
Erling Vester Jacobsen

Artiklen blev første gang bragt i *Jyllands-Posten* den 6. marts 2003. Erling Vester Jacobsen er avisens korrespondent i Kina.

Blade af kalmykkernes historie - 2

Fra slutningen af 1500-tallet flyttede de vestmongolske stammer mod vest og slog sig ned forskellige steder, indbyrdes adskilt fra hinanden. I de følgende årtier blev nye tilflyttere integreret med de allerede etablerede grupper, og der dannedes efterhånden tre store grupper i det transkaspiske område: I guvernementet Astrakhan levede de såkaldte *baga dörvöd* (mindre dörvöd) og torguter, guvernementet Stavropol var overvejende beboet af de såkaldte *ikh dörvöd* (store dörvöd), mens de kalmykker, der gjorde tjeneste som kosakker i Don-regionen kaldte sig selv for *buzava* (donkalmykkerne).

Ved dörvödernes afrejse i slutningen af 1600-tallet var kalmykkerne spredt over et stort og tætbeholdt steppeområde, der strakte sig nord-syd fra omegnen af byen Samara (Kuibishev) ved Volga-floden til bredderne ved Det kaspiske Hav og et ganske betragteligt område øst og vest for Volgas nedre løb. Efter at mindre grupper af kalmykker var flygtet fra Auka Khans autokratiske styre og ind i donkosakkernes område, flyttede en væsentlig større dörvöd-gruppe ind i Volga/Astrakhan-området og søgte donkosakmyndighedernes tilladelse til at bevæge sig frit omkring i deres territorium. Dette fandt sted i 1699 under Bakhan Taiji (nytilflyttet fra Dsungariet). I 1789 flyttede mere end 5.568 dörvöd-familier (jurter), anført af to *zaisang*, fra Volga mod vest til Don. Initiativet til flytning

gen, der kom fra generalguvernøren for Astrakhan-provinsen (Guberniya), P. S. Potyomkin, havde til formål at tvinge dörvöd-kalmykkerne til at blive fastboende (Bormanshinov 1991:57).

ARMS and DRESS of a CALMOCK.

Da Aukas styre ophørte ved slutningen af 1700-tallet fortsatte dörvöd- og torgut-grupperne med at flytte frem og tilbage mellem områderne ved Volga og Don (enten frivilligt eller ved tvang). Fra 1800-tallets begyndelse var der en overvægt af flytninger mod Volga, fordi kalmyk-prinsernes (mest *ikh-dörvöd*-prinser) autoritet i deres egen befolkning i Don-området svækkedes, efterhånden som de blev mere og mere isolerede og chikaneret af donkosakkernes myndigheder.

I 1803 blev resten af kalmykkerne på ordrer fra donkosak-*atama-*

nen, general M. I. Platov (1753-1818), forflyttet til Zadonskaya-steppen syd for Don-floden. Området blev efter 1884 kendt som Det salske Distrikt. I 1806 blev der etableret et særligt kalmyk-distrikt for donkalmykkerne med et territorium, der var opdelt i tre enheder omtalt som *ulu*, det øvre, det mellemste og det nedre. Hver ulu havde indtil fem *sotnia* (en gruppe på et hundrede), i alt 13. Dog blev de tidligere 13 donkalmykiske *sotniaer* – i henhold til et regeringsdekret af 2. juli 1877 – samlet til 7 nye *stanica*, mens de resterende 6 *sotniaer* blev omdannet til *stanicaernes* underenhed *khoton*.

Astrakhans kalmykker blev delt i 7 uluer, Maloderbetevskii, Khoshoutovskii, Kharakhuso-Erdenievskii, Yandykovskii, Ikicokhurovskii, Erketenevskii og Bogacokhurovskii. Stavropols *ikh-dörvöder* blev samlet i én ulu (Kalmyckaya ... 1868:106). Kalmykkernes områder vedblev med at være administreret på denne måde indtil afslutningen af den russiske borgerkrig i 1921.

De store dörvöd-prinser kan næppe betegnes som donkalmyk-prinser på rund af deres kortvarige 10-årige ophold i perioden 1798-1808 i donkosakkernes land. Store dörvöd-grupperne, der omfattede i alt 5.568 familier, flyttede uden tilladelse til Don i 1789. Men et regeringsdekret fra 1736 indeholdt en bestemmelse om, at alle kalmykker, som viste sig i donkosakkernes land

Kalmykker foran Ger. Foto: 'Kaarsberg'

efter 1736, var hjemfalden til udvisning. De blev derfor sendt tilbage til deres egen Volga-region. Men den 30. august 1798 fremsendte Pavel I en anmodning til den donkosakiske ataman om kalmykkernes forening med donkosakkerne i pagt med Efrem Khapchukovs begæring (Ganchukov: d. 1800), herskeren over Store Dörvöd, med virkning fra 1798. I 1799 bestod Ikh Dörvöd af 3.724 familier med indtil 9.529 mænd (Bormanshinov 1991:57). I 1804 og 1808 flygtede ikh dörvöd-prinserne Jalsan (Jalcan) Meki, Gabun-Sharap Ganchukov (broderen til Efrem Khapchukov) og endnu en ukendt prins til Volga med nogle af deres undersåtter. De tilbageværende store dörvöd-kalmykker blev separeret, også territorielt, fra donkalmykkerne. Indtil 1860 blev de indlemmet i Astrakhan-provinsen og fra 1860 hørte de til Stavropol.

Ifølge øjenvidneskildringer blev de sociale og økonomiske forhold blandt kalmykkerne mere og mere katastrofale i anden halvdel af 1800-tallet. Alkoholmisbrug og sygdomme som fx syfilis decimerede befolkningen og truede med at udslette den. (Haslund-Christensen: 186).

En højtstående kalmyk-præst, en 'bakscha', ved navn Sandschi Iwanow.

Foto: 'Kaarsberg'

Kalmykkerne i Sovjettiden

Under den russiske borgerkrig 1917-21 blev kalmykkerne ufrivilligt tvunget til at holde med den ene eller den anden side af stridens parter. Kalmykkerne blev indfanget af stridighederne og blev ofre for begge sider. Hvidgardisterne og bolsjevikkerne var lige gode om at beslaglægge heste og husdyr.

Den russiske revolution i februar 1917 blev hyldet af de fleste etniske nationalitetsgrupper i Rusland. Holdningen blandt kalmykkerne i den kortlivede provisoriske Kerensky-regering (Kerensky 1881-1970) var præget af håbet om, at de måske ville få friere forhold og en større grad af selvstyre, end de havde været vant til under zarstyret.

Men bolsjevikernes magtovertagelse i oktober 1917 bragte virkelighedens barske realiteter for dagen blandt hovedparten af de nomader, der var vant til at flytte frit omkring inden for deres territorium. Den 25. januar 1918 beslaglagde bolsjevikkerne en stor del af den kalmykiske steppe og dannede en

midlertidig regering den 20. februar med deltagelse af repræsentanter for kalmykkerne, fx Kara-Davan (Erenjen Davaev: død 1941), Arash Chapchayev (en lærer) og Nikitin (en lavererangerende embedsmand).

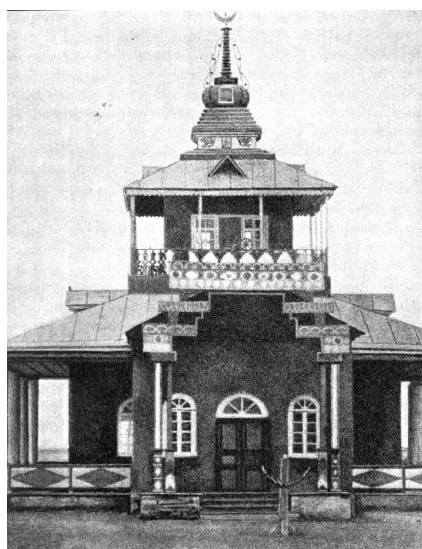
Bolsjevikkerne havde ikke tilstrækkelig styrke til at kontrollere situationen på trods af deres succes i begyndelsen. Der udbrød kampe med de kalmykiske ledere og deres tilhængere, som gjorde fælles front med hvidgardisternes general I. A. Denikin (1872-1947). Efter at situationen var blevet kritisk for sovjetterne, udstedte Lenin en proklamation den 22. juni og 2. juli 1919. Proklamationen var stilet til »De kalmykiske Brødre«. Han appellerede til kalmykkerne om at bekæmpe den hvide garde. For at behage kalmykkerne udstedte han nogle dekretter den 24. juli 1919. De handlede om at rekonstruere det kalmykiske landbrug og at beskytte og genoprette det kalmykiske husdyrbrug.

Den aktive modstand mod bolsjevikkerne sluttede i 1920 med op-

løsningen af de tilbageværende enheder af den hvide garde efterfulgt af repressalier mod dem, der havde støttet den. Som en konsekvens af nederlaget flygtede mange af de kalmykiske grupper i vinteren 1920 til Sortehavets kyster i håb om, at de ville blive evakueret sammen med de antikommunistiske hære og få lov til at slå sig ned i det ikke-russiske Europa. Det vil blive nærmere behandlet senere i artiklen.

Den første al-kalmykiske konference fandt sted 1.-9. juni 1920, hvor man lagde grunden til oprettelsen af Den kalmykiske Autonome Oblast (region), som blev stadfæstet af Den al-russiske Centrale Eksekutivkomité den 2. september og underskrevet den 4. november 1920.

De tilbageværende kalmykker i Astrakhan-området blev indlemmet i en autonom oblast i 1920. Mange af buzava flyttede fra Don-regionen til denne oblast, mens de der valgte at blive i nærheden af Don blev en del af Rostov Oblast. I folketællingen i 1926 var den kalmykiske befolkning i USSR på 129.321 sammenlignet med tallet 190.648 fra folketællingen i 1915 (Central'nyi... 1916:71; Central'noe... 1929:8).

Templet (churullen) i Baschanta.

Foto: 'Kaarsberg'

I 1929 blev kollektiviseringen sat i gang. Den begyndte med, at de velhavendes husdyrbesætninger blev konfiskeret. Mens kollektiviseringen stod på, blev utallige kalmykker, der var i opposition til sovjetregimet, enten likvideret eller deporteret til lejre nær Sverdlovsk (i dag Jekaterinburg) øst for Ural.

Den 27. oktober 1935 blev Den kalmykiske Autonome Oblast omdannet til Den kalmykiske Autonome Socialistiske Sovjetrepublik.

Under 2. verdenskrig blev de vestlige dele af Kalmykien besat af tyske tropper. Dele af republikken blev løbet over ende i forbindelse med den tyske invasion af Rusland i den korte periode mellem december 1942 og januar 1943. Kalmykkerne blev derefter beskyldt for illoyalitet mod Sovjetunionen. Da tyskerne trak sig ud af området i 1943, blev mange kalmykker tvunget til at følge med som tvangsarbejdere. Det kalmykiske folk fik Stalins hævn at føle med stor brutalitet.

Den kalmykiske Autonome Socialistiske Sovjetrepublik (ASSR) mistede ifølge en afgørelse i Sovjetunionens Øverste Sovjet den 27. december 1943 sin status, og den autonome republik blev opløst samtidig med de etniske, administrative enheder for ingusjeterne, tjetjenerne, karatsjaerne og krimtatarerne. Begrundelsen var kollaboration med tyskerne (Shabad 1951:54).

På grundlag af en vedtagelse den 28. december 1943 i Folkekommissærernes Råd for USSR blev samtlige kalmykker, der levede i den kalmykiske ASSR tvunget til at flytte til områderne ved Altai og Krasnojarsk samt Omsk og Novosibirsk. 25.000 personer flyttede til Altai-regionen, 25.000 til Krasnojarsk, 25.000 til Omsk og 20.000 til Novosibirsk (Burchinov 2001:220).

Nogle rejste frivilligt for at undslippe et »liv under kommunismen«. Kun omkring 5.000 kalmykker var i stand til at flygte fra USSR

på dette tidspunkt. Kalmykkernes landområde blev stort set overtaget af ukrainere, og kalmykkernes husdyrflokke blev overført til Kasakhstan.

Deres land blev delt mellem den nyligt oprettede region Astrakhan og de ældre regioner som fx Stalingrad (i dag Volgograd), Rostov og Stavropol.

I 1956 fordømte N. Khrusjtjov deportationen af de mange nationaliteter, herunder kalmykkerne, idet han betegnede det som en stalinistisk forbrydelse, og i det følgende år blev den første gruppe kalmykker på omkring 6.000 mennesker sendt tilbage til deres hjemland. Den 9. januar 1957 blev der genetableret en kalmykisk autonom oblast i Stavropol-provinsen (rus. Krai) (omdannet den 29. juni 1958 til en ASSR). Det medførte, at resten af de kalmykker, der havde overlevet de grusomme deportationer og de svære livsbetingelser i Sibirien, fik tilladelse til at vende tilbage til deres hjemstavn. Den nye kalmykiske ASSR havde ifølge folketællingen i 1959 en befolkning på 65.822 kalmykker, der kun udgjorde 35,1% af republikkens indbyggertal. De øvrige befolkningsgrupper var i hovedsagen russere og ukrainere. Den øvrige del af den kalmykiske befolkningsgruppe i hele unionen (USSR) (yderligere 40.184 mennesker) opholdt sig i Den russiske Føderation (RSFSR) (Central'noe... 1959: pp 186).

Da Kalmykien blev retableret i årene 1957-58 blev størstedelen af det annekterede landområde leveret tilbage. Men tre distrikter, Privoljskii, Dolbanskii og Kharaboli, som efter republikkens opløsning i 1943 var blevet inkorporeret i den astrakhanske oblast, blev aldrig leveret tilbage hverken helt eller delvist. I slutningen af 1990'erne dukkede der territoriale modsætninger op til overfladen mellem Kalmykien og Astrakhan oblast. Striden drejede

sig om et særligt frugtbart område kendt som »De sorte Jorde«.

Indtil *perestroika*-periodens lancering i midten af 1985 afholdt kalmykerne sig fra at skrive eller endog tale om deportationen og de etnisk-territoriale spørgsmål. I slutningen af 1980'erne begyndte en spirende kalmykisk nationalitetsbevægelse at protestere mod behandlingen af kalmykerne under Stalin, og man krævede lokal kontrol med regionens mineralforekomster. Den 18. oktober 1990 blev der vedtaget en erklæring om republikkens suverænitæt og den 28. december 1993 blev kalmykerne formelt rehabiliteret af den russiske præsident. Foruden en finansiell kompensatiøn på 129,6 mio. rubler til 21.138 ofre for undertrykkelse og en særlig pensionsfond til 22.500 tidligere Sibiri- en-udviste (hovedparten af dem var kalmykker) blev det nu også muligt at indlede en historisk undersøgelse af disse forfærdelige begivenheder og at opstille mindesmærker osv. Den 9. januar 2001 udstedte præsidenten et dekret: »Om forholdsregler til den materielt-økonomiske rehabilitering af det kalmykiske folk 2001-2010«.

Den kalmykiske Republik i Den russiske Føderation

Efter Sovjetunionens opløsning i december 1991 blev Den russiske Føderation omdannet til en ny suveræn stat. Rusland, hvis officielle navn hidtil havde været Den russiske Føderative Socialistiske Sovjetrepublik, var den største republik inden for unionen og bestod af 89 føderale, administrative enheder, som igen var organiseret i et hierarkisk system i seks niveauer: Autonom republik, 1 autonom region, 10 autonome områder, national region, nationalt område og by af føderativ betydning. I dag består den russiske føderation af 57 ikke-autonome og 32 autonome enheder. Sidstnævnte inkluderer 1 autonom region (rus.

Fakta om Kalmykien

- Republikkens BNP androg 1.788.800 mio. gamle rubler eller 5.635.800 gamle rubler pr. indb. i 1997.
- Den økonomisk aktive befolkning i republikken androg 116.700 i 1998 hvoraf 9.500 (8,1%) var registreret som arbejdsløse. Den gennemsnitlige månedsløn var på dette tidspunkt 430,80 rubler, og der var et budgetoverskud på 18 mio. rubler. Kalmykien blev da også fra 1996 udråbt til donor-region (en af kun 13 i føderationen i 1998), selv om den føderale regering i begyndelsen af 1999 protesterede over for republikkens myndigheder om manglende overførsel af visse statsindtægter, formentlig for at kunne finansiere udgifterne til socialhjælp.
- I 1995 var der udenlandske investeringer til en værdi af 1,64 mio. US\$ i republikken. I begyndelsen af 1999 havde republikken 1.300 mindre virksomheder, hvoraf næsten halvdelen var inden for handel og service.
- Kalmykien er primært et landbrugsområde. Omkring to tredjedele (65%) af BNP skabes inden for landbrugssektoren. Kalmykiens landbrug består hovedsageligt af kornproduktion og husdyrbrug. Sektoren beskæftigede 26,6% af republikkens arbejdsstyrke og genererede 447 mio. rubler i 1998. I 1990'erne blev det meste af landbrugsarealerne ramt af ørken-spredning som en konsekvens af Sovjetmyndighedernes uansvarlige udnyttelse af arealerne op gennem 1950'erne, hvor det skrøbelige, sorte muldrag på steppen blev pløjet op eller afgræsset hele året rundt af får og kvæg. Indtil 1986 var antallet af husdyr steget til 3.830.500. I løbet af 15 år har overgræsningen ført til, at ørkenzonen er vokset fra 45.000 ha til 560.000 ha i slutningen af 1980'erne. Ifølge eksperterne er 82,7% af republikkens territorium påvirket af den menneskeskabte ørkenspred-

ningsproces (se Mark 1998:23; Volgin 2000:No.31:11). Som en konsekvens af manglen på føde er antallet af får faldet med 80% i perioden 1991-99 (The Territories... 2001:75), og - med undtagelse af 1997 - er udbyttet fra landbruget faldet kraftigt op gennem 1990'erne.

- Kalmykiens vigtigste industricentre er Elista og Kaspiisk. Kalmykiens industri, som beskæftigede kun 8,8% af den arbejdende befolkning i 1998, består hovedsageligt af mekanisk industri, metalindustri, fremstilling af byggematerialer, fødevarer- og træindustri samt produktion af råolie og naturgas. I 1998 var værdien af industriproduktionen på 619 mio. rubler. Republikken råder over store kulbrintereserver, hvis bedre udnyttelse Alexander Dordzhdeyev - den i august 1999 udnævnte statsminister - satte øverst på dagsordenen. Det var hans mål at øge produktionen af råolie i republikken til 1,5-2 mio. metriske ton om året. I 1995 udvandt Kalmykien omkring 500.000 ton råolie, der blev eksporteret til de omliggende regioner i bytte for industriprodukter.
- I august 2002 indledte Kalmykien forhandlinger med flere lande med henblik på at opføre et olieraffineri i Elista med en årlig kapacitet på 500.000 ton olieprodukter. Gennem de seneste år har udenlandske olieselskaber vist interesse for både at udnytte forekomsterne af naturgas og at udvinde og behandle råolien samt indgå i joint venture-projekter. På trods af mulighederne er Kalmykien stadig nettoimportør af energi.
- Kalmykien deltager aktivt i det store joint venture-projekt, olierørledningen »Tengiz-Novorossiisk« anført af *Caspian Pipe Consortium* samt i transportkorridoren »Sever-Yug« (Nord-Syd). Projekterne vil angiveligt blive særdeles profitable.

Den kalmykiske befolkning i Rusland

Udvalgte år	Kalmykker ¹	Totalbefolkningen i Den kalmykiske Republik
1862	119.866 ²	-
1926	129.200	-
1939	129.809	-
1959	100.603	-
1970	131.318	-
1979	140.103	-
1989	165.821	322.600
1999	(~160.000)	316.100

¹Tallet inkluderer kalmykker i eget hjemland samt kalmykker i andre russiske områder. Kilde: ²Kalmyckaya... 1868:110; Mikhailov 1999:533.

Vores medlem i USA, John Krueger, har venligst gjort redaktionen opmærksom på, at den kalmykiske skriftprøve på side 12 i Ger 45 er vendt på hovedet. Det var den allerede i Kaarsbergs bog fra 1892. Tegnet (her retvendt) gengiver i øvrigt Kaarsbergs navn og titel.

oblast), 10 autonome områder (rus. okrug) og 21 etnisk baserede autonome republikker, hvortil Den kalmykiske Republik hører. Ved at underskrive føderationskontrakten i februar 1992 fik Kalmykien status af selvstyrende republik og fik dermed et nyt navn, Den kalmykiske Republik – Khalm Tangch i Den russiske Føderation.

I 1993 blev der afholdt præsidentvalg på demokratisk grundlag. Efter en kostbar valgkampagne gik sejren til en ung forretningsmand, den dengang 31-årige Kirsan Ilyumjinov (f. 5. april 1962). På grund af politisk modstand mod ham blev der udskrevet nyvalg til præsidentposten allerede den 15. oktober 1995, hvor der imidlertid ikke stillede andre kandidater op. Han fik derfor bekræftet sin post som præsident i yderligere 7 år.

Den 20. oktober 2002 fandt der et nyt præsidentvalg sted i Kalmykien. Da ingen af de 11 kandidater kunne samle de nødvendige 50% af stemmerne, blev det nødvendigt med en anden valgrunde. Og selv om kritikerne havde beskyldt den siddende præsident K. Ilyumjinov for dels at ødelægge Kalmykiens økonomi, dels at yde privilegier til familie og venner og at undertrykke politisk modstand, opnåede han 47,3% af stemmerne i valgets første runde, mens kandidaten på andenpladsen kun fik 13,6%. Med 57% af stem-

merne i anden valgrunde den 27. oktober blev den siddende præsident Ilyumjinov genvalgt for de følgende 5 år.

Den 5. april 1994 blev der vedtaget en ny forfatning for republikken. Kendt under betegnelsen »Steppelovgivningen« afløste den den gamle fra 1978. Den 16. februar 1998 udstedte præsidenten et kontroversielt dekret, hvor han ophævede republikkens regering for at reducere de offentlige udgifter, bureaukratiet og antallet af topembedsmænd i ministerierne. Myndigheder på regionalt niveau blev direkte underlagt præsidentens kontrol. ■

Bat-Ochir Bold**Henvisninger**

Ageeva, R. A., 2000, Kakogo myrodu-plemeni? Narody Rossii: imena i sud'by, Moskva.

Barthold, W, 1927, Kalmuks, i: *Encyclopedia of Islam*.

Bormanshinov, A., 1961, *Kalmyk Manual*, Cleveland.

Bormanshinov, A., 1991, Prolegomena to a History of Kalmyk Noyons (prinser), i: *Journal of the Mongolia Society*, vol. 14, Bloomington.

Burchinow, D. N., 2001, The Struggle for Civil Rights of the Kalmyk People, i: *The Changing Paradigm of Mongolian Studies. Between Documents and the Field*, red. Yu. Konagaya, Köln.

Darbakova, V. P., 1970, K etimologii etnonima kalmyk, i: *Etnonimy*, Moskva.

Deniker, J., 1914, *Kalmyki. Novyi enciklopedicheskii slovar'*, Skt. Petersborg.

Fischer, J. E., 1768, *Sibirische Geschichte*, I, Skt. Petersborg.

Itogi vsesoyuznoi perepisi naseleniya 1970 g., 4, Moskva.

Haslund-Christensen, Henning, 1939, *Zajagan. Menschen und Götter in der Mongolei*, Stuttgart/Berlin/Leipzig.

Kalmyckaya Step' Astrakhanskoi Gubernii po issledovaniyam' Kumo-Manychskoi Ekspedicii, 1868, Skt. Petersborg.

Kostenkov, K., 1870, *Istoricheskie i statisticheskie svedeniya o kalmykakh, kochuyushchikh v Astrakhanskoi Gubernii*, Skt. Petersborg.

Mark, R., 1998, Die Republik Kalmükien (Chalmg Tangtsch). Das »Unternehmen Ilyumzinov«, *Berichte des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche und internationale Studien*, 35-1998, Köln.

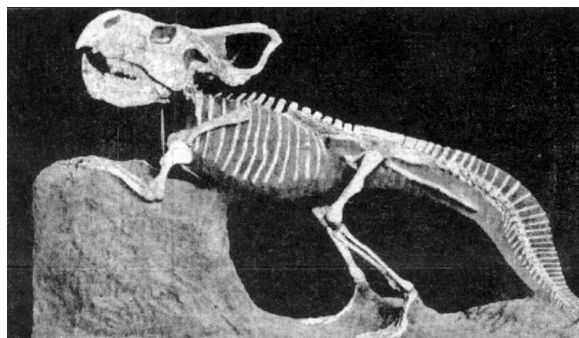
Mikhailov, B. A. (ed.-in-chief), 1999, Chto nujno znat' o narodakh Rossii. Spravochnik dlya gosudarstvennykh slujzashchikh, Moskva.

Ramstedt, G. J., 1935, *Kalmückisches Wörterbuch*, Helsinki.

The Territories of the Russian Federation 2001, 2001, London.

Volgin, V., 2000-2001, Vlasti i Konfessii: Osobennosti vzaimootnoshenii, ... Byulleten' Seti Etnologicheskogo Monitoringa i Rannego Preduprezhdeniya Konfliktov, Institut Etnologii i Antropologii Rossiskoi Akademii Nauk.

Jagten på dinosaurerne

Det naturhistoriske museum i New York foretog ekspeditioner i Mongoliet i 1922, 1923 og 1925. Det var et vigtigt bidrag til den internationale palæontologiske videnskab.

Museet gennemførte sine første undersøgelser i Kina og Sydøstasien i 1912. Derefter begyndte ekspeditionens leder, Roy Chapman Andrews, at foretage rejser på kryds og tværs i Amerika for at skabe interesse og økonomiske muligheder for at udvide undersøgelserne til Mongoliet.

I første omgang blev gruppen forsinket af de høje omkostninger og det langsomt arbejdende bureaukrati, man måtte overvinde for at få indrejsetilladelse – borgerkrigen var brudt ud. Det lykkedes omsider at nå frem til Niislel Khuree [navnet på Ulaanbaatar 1911-24] den 21. marts 1922.

Efter at have holdt møder med diverse notabiliteter begyndte gruppen sine videnskabelige undersøgelser ved Søernes Dal nær bjergområdet Oshgog i Övörkhangaï aimag. Her fandt de et skelet af *baluchitherium*, en mammut langt større end nutidens elefanter. De fandt også resterne af en dinosaur med et papegøjelignende næb i Oosh-bjergene. Ekspeditioner ved Erlian, Indre Mongoli i 1923 og Khatanbulag sum, Dornogov aimag gav også resultater i form af fund af uddøde pattedyr og dinosaurer.

I 1925 blev der knyttet to mongoler til det videnskabelige undersøgelseshold: den ene var ansat ved *Sudar Bichgiin Hureelen* (Brevkomiteen), den anden havde til opgave at videregive informationer til Niislel Khuree.

Andrews skrev i sin dagbog: »Mens vi arbejdede i Bayanzag,

Ömnögov aimag modtog vi et brev fra Khuree, der beordrede ekspeditionen til at standse sit arbejde – årsagen ukendt.«

Gruppen havde dog gjort mange sjældne og vigtige fund, der stadig har betydning for palæontologien i dag. I Bayanzag, Ömnögov aimag blev der fundet en *velociraptor*, en *oviraptor saurornithoides* og en *protoceratops*. Det var en verdenssensation, da man for første gang nogensinde fandt et dinosauræg.

Siden disse første opdagelser har mongolske palæontologi-forskere arbejdet sammen med de russiske og polske videnskabsakademier. I 1992 blev der mulighed for et samarbejde med andre lande, og der blev knyttet forbindelse til institutioner, hvor Andrews engang havde arbejdet. Siden da har palæontologien udviklet sig i mange nye og interessante retninger.

Direktøren for Det palæontologiske Center, H. Tsogtbaatar, udtalte: »En interessant udvikling er sammenkædningen af dinosaurer og fugle. Selv om dinosaurernes uddyddelse begyndte for omkring 65 mio. år siden, har der været fremsat en teori om, at fuglene udviklede sig sideløbende med dinosaurernes evolution. Opdagelsen af *mononykus* i Mongoliet viser, at nogle dinosaurer var i besiddelse af fugle-lignende egenskaber. Man mener, at en af *mononykus*' fingre blev til en vingeg.«

I 1993 startede en mongolsk-japansk ekspedition. Et af resultaterne var, at man fandt skeletter efter 15 baby-dinosaurer i Togrogiin Shiree, Bulgan sum i Ömnögov aimag i 1995. Dette fund var overordentligt sjældent, fordi unge dinosaurknogler er skrøbelige og forgår hurtigt.

Det illegale salg og eksporten af dinosaurfossiler er et stigende problem. Tidligere i år blev et forsøg på at udsmugle et *tarbosaur*-skelet afsløret af grænsepolitiet i toget til Zamyn-Uud.

Tsogtbaatar sagde: »Fortidsdyr er under statens beskyttelse. Selv om Mongoliet har en lov, der beskytter dem, roder folk tilfældigt op i jorden og ødelægger sjældne fund.

Og selv om der idømmes strenge straffe, lider den palæontologiske videnskab alvorlige tab. Komplette skeletter er ekstremt sjældne, men vi har brug for dem i forskningsøjemed.« Han tilføjede endvidere: »Mongoliet er førende inden for dinosaur-forskningen. Ekspeditionerne i 1920'erne lagde grunden til vores palæontologiske videnskab.« Alle fossilerne opbevares nu på *American Museum of Natural History* i New York. ■

B. Oyundelger

The Mongol Messenger
4(602):7 – 22.01.03

Den danske telegrafingeniør, Kristen Albertsen, som læserne af Ger har kunnet læse om i tidligere numre, mødte Andrews' ekspedition i Gobiørkenen i 1922, hvor han tog en del fotografier med sit 9 × 14 cm kamera. I sin fotoliste har Kristen omhyggeligt noteret sted og dato: Buhuk 18. maj 1922.

Billedet ovenfor viser fra venstre Andrews, Granger og »Hertug« Larson. Nederst ekspeditionens kamelkaravane, der netop er ankommet fra Kina.

Fossilet på foregående side er skelettet af en *protoceratops* fundet i den sydlige del af Mongoliet. Foto: Det mongolske palæontologiske Center.

Eftersøgningen efter Chinggis Khan fortsætter

For næsten 800 år siden var Chinggis Khan på felttog i Kina, hvor han døde af de sår, han fik efter at være faldet af hesten. Ingen ved med sikkerhed, hvad der herefter skete med ham, men ifølge legenden blev han begravet et eller andet sted i Khentii-bjergene.

Eftersøgningen efter khanens gravsted har optaget arkæologer i årevis, men nu har en gruppe amerikanske forskere sagt, at de måske er på rette spor. Men det er gået op for gruppen, at det er lige så svært at undgå tabuforestillinger og folkets vrede som at finde det rette sted at grave.

Chinggis Khans geo-historiske ekspedition har brugt 3 år på at undersøge steder med forbindelse til khanens liv. Den amerikanske leder af forskerholdet, John Wood fra Chicago-universitetet, tror på, at det rette sted at søge er ved Ogloogchin Herem i Khentii aimag.

Woods forklarer, at stedet ligger tæt ved »de 100 soldaters grav«, en reference til de 50 mænd, der blev udset til at begrave Chinggis. De blev herefter dræbt af 50 andre soldater, som dernæst begik selvmord.

»Om det er andet og mere end en legende ved jeg ikke, men den er forbundet med et af disse steder«, sagde Woods. »Så det er fødestedet, kroningsstedet og andre legender om området, der førte os hertil.«

Ogloogchin Herem består af en 3 km lang stenmur, der menes at være en gammel fæstning. Sidste år identificerede Woods og hans mongolske samarbejdspartnere omkring 30 interessante fordybninger i muren. Stedet synes at være en stor gravplads.

Gruppen udgravede nogle af fordybningerne og fandt et lag med fliser, som de derefter fjernede for at konstatere spor efter brænding. De antager, at det kan have forbindelse med visse ritualer. »Nogle af vores mongolske kolleger fortsatte arbejdet, og de fandt et komplet skelet af en mand i en trækiste sammen med nogle jerngenstande og redskaber«, sagde Woods.

Arbejdet med at afdække flere af begravelsesfordybningerne genoptages i juni måned. Da man endnu ikke har fundet en grav efter en af de store khaner, aner man ikke, hvad Chinggis' grav eventuelt kan indeholde. Woods fortæller om de spændende muligheder.

»Vognlæs efter vognlæs med bytte blev sendt tilbage til Mongoliet fra Kina og Mellemøsten efter Chinggis Khans erobringstogter. Intet af dette er blevet fundet. Ikke den mindste genstand fra denne periode er dukket op i et museum eller i en privat samling noget steds i verden.

Så det er et af de spørgsmål, folk stiller: Hvor er alle disse ting blevet af?»

Men projektet forløber ikke uden gnidninger. Problemet er, at hvis byttet findes, er der frygt for, at det vil blive plyndret endnu engang, denne gang af de private amerikanske investorer, der finansierer ekspeditionen.

»Efter min mening er det en dårlig idé at foretage udgravningen. Jeg er nationalt sindet, så jeg bryder mig ikke om, at fremmede skal udgrave mongolske gravsteder. Hvorfor kan mongolerne ikke selv gøre det?» spørger Aruntuya Purevdorj, en studerende ved statsuniversitetet.

»Mongoliet er et udviklet land, der udmærket er i stand til at håndtere sådanne opgaver.«

Ekspeditionen er så upopulær, at den var tvunget til ophøre med arbejdet sidste sommer, efter at der var kommet en klage fra den tidligere statsminister Byambasuren.

»Jeg besøgte stedet sidste sommer og så en masse personbiler og lastbiler dér«, sagde Byambasuren. »De kørte rundt på toppen af det hellige område og opførte bygninger lige ved siden af muren. De fældede træer, gravede i den hellige jord og puttede menneskelige skeletdele i skåle. Det ser ud, som om de vil bygge en turistattraktion.«

Byambasuresns vrede stammer delvis fra den gamle mongolske tro på, at forstyrrelse af en forfaders gravfred vil ødelægge dennes sjæl.

Man taler også om en forbandelse, og historikere bliver mindet om Tamerlane, der regerede over Centralasien i det 14. århundrede. Russerne frilagde hans grav i 1942, og 2

dage senere invaderede nazisterne Sovjetunionen.

Selv professor Woods indrømmer, at guderne måske ser misbilligende på projektet. For 2 år siden blev gruppen angrebet af rædsomme, bidende fluer, der fordrev dem fra et bjerg. Sidste år opdagede de, at tusinder af slanger var flyttet ind i muren ved Ogloogchin Herem. Desuden rullede gruppens bil ned ad en skråning, og så udbrød der miltbrand i området.

»Der skete en hel masse ting, som nogle mennesker ville kalde en forbandelse«, sagde Woods.

Men for Byambasuren synes Guds vrede kun af mindre betydning. Det der bekymrer ham mest, siger han, er det forhold, at drivkraften bag projektet er privat investering.

»Forskning af denne karakter bør betales af det offentlige«, sagde han. »For eksempel kan jeg som privat borger ikke blot tage til England og grave kong Richards grav op, eller for den sags skyld Abraham Lincolns eller Napoleons. Det er det samme her. Der må vedtages en lov om sagen, og regeringen må holde private investorer væk.«

På trods af mange mongolers bekymring er regeringen gået videre og har givet de amerikanske arkæologer tilladelse til at udgrave området ved Ogloogchiin Herem. Uden kontanter føler Mongoliet ikke, at det har nogen anden valgmulighed end at gøre alt for skaffe hård valuta og turisme – den sektor der vil få størst fordel af gravstedets afsløring. ■

Michael Kohn

The Mongol Messenger
23(621):2 – 04.06.03

I Ger 40:5-7 kan man læse mere om ekspeditionens forudsætninger og den finansielle bagmand.

Chinggis på film

Der er planer om at producere en spillefilm, der skal handle om mongolernes historie i 1200-tallet og om Chinggis Khans liv. Den vil blive baseret på romanen »Borte Chono« af den berømte japanske forfatter Yumuve Yasushi. Optagelserne til den japansk finansierede film forventes at starte i maj 2004 i Khentii aimag, Chinggis' fødested, og i MungenMor't sum i Töv aimag ved Kinas Store Mur. Nogle efterårs- og vinterscener vil blive optaget i Hokkaido, Japan. Der kræves et omfattende arbejde, før optagelserne kan starte: valg af skuespillere, opførelse af gerer og indsamling af våben. Omkring 5.000 heste og 5.000 soldater skal medvirke i filmen.

Filmen vil få premiere i Japan og i Mongoliet i 2006 på 800-årsdagen for grundlæggelsen af det mongolske imperium. Man har aftalt at arrange premieredagen således, at filmen vises i alle biografer i Japan på samme dag. Den mongolske filmproducent I. Nyamgavaa, som begyndte at producere en film om Chinggis Khan for 5 år siden, vil forsøge at skildre det indre liv hos datidens mennesker ved at vise deres følelsesmæssige og åndelige styrke. Til hovedrollen som Chinggis Khan har man valgt den mongolske skuespiller Sosorbaram.

En gruppe bestående af filmproducenten Nyamgavaa, Sosorbaram m.fl. tog til Japan den 26. maj og indkaldte til et pressemøde den 29. maj, hvor de officielt kunne meddele, at Nyamgavaa var udpeget som filmens hovedinstruktør, at Sosorbaram ville få hovedrollen, og at mongolske og japanske skuespillere ville spille de øvrige roller.

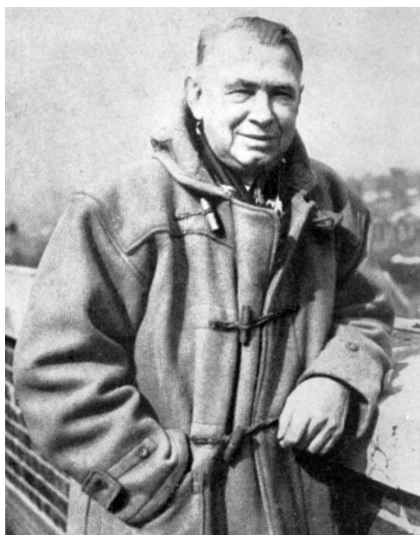
Sosorbaram sagde: »At få rollen som Chinggis Khan er en fantastisk

chance, som vil kræve megen energi. Jeg kommer til at bruge alle mine fysiske og psykiske ressourcer og arbejde samvittighedsfuldt med rollen. Jeg håber, at der vil blive valgt talentfulde skuespillere til at spille rollerne som Hulegbaatar, Eson Orlog og dronningerne. Jeg har set mange film om Chinggis Khan. Selv om mange af filmene har skildret ham som en arrogant barbar, anser mange videnskabsfolk ham for at være en mand med udsyn og et usædvanligt overblik. Jeg tror, at Chinggis Khan var en klog og stor mand, som var i stand til forene de spredte og splittede stammer til et stærkt imperium. Han var også flink og human og i stand til at etablere venskabelige forbindelser med sine fjender.«

»Samtidig med at være en stor Khan levede han et almindeligt liv med glæder, udfordringer og sorger. Disse aspekter vil også blive skildret i filmen. Filmen læner sig op ad bogen 'Mongolernes Hemmelige Historie'. Jeg holder meget af de scener, hvor Chinggis Khan er i splid med sig selv, hvor han kæmper med sin egen psyke. Med baggrund i litteraturen vil mongolske og japanske forfattere samarbejde om filmmanuskriptet. Omkring 10 personer vil komme til Mongoliet fra Japan. Den japanske forfatter Takada, den tidligere mongolske ambassadør til Japan, Hurelbaatar, og den tidligere japanske ambassadør til Mongoliet, Hanada, har alle medvirket til at skabe gode betingelser for at filmen får succes«, sagde Sosorbaram. ■

B. Oyundelger

The Mongol Messenger
29(627):8 – 16.07.03

I Mongoliets vold (V)

Fra sin base i »Hertug« Larsons sommerresidens i Indre Mongol fortsætter A. H. Rasmussen sine ture i omegnen. I dette afsnit er han deltager i gæstebudet i Harnut hos den lokale »guvernør«. Derefter gæster han durbet-prinsen Devagon og endelig betages han af Den levende Buddha, Dilowa Gegen.

To dage senere kørte vi mod Harnut i Eriksons vogn. Festen skulle vare tre dage, og vi havde bestemt at komme sidste dag, fordi der så ville være færre gæster. Vi startede tidligt, fordi turen ville vare størstedelen af dagen. Heldigt var det, for beredne patruljer standsede os flere gange og sinkede os en del. De så ud til at være vilde og mistænkelige bander, når de kom strygende hen imod os i fuld fart med skudklare rifler. Hele landet var åbenbart i alarmtilstand og spejderne i højeste grad på tærne. Vi havde kørt i tre timer, da en ubevæbnet mand kom i strakt galop på en svedskummede hest og standsede brat ved vognen. Han var meget opihidset, talte hurtigt med Erikson og pegede på en fjern højderyg. Jeg vidste ikke, hvad han sagde, før Erikson forklarede, at hans kone var meget syg med store smerter, og at han var kommen langvejs fra for at søge hjælp.

Han bad manden vise vej, så ville vi følge efter, hvorpå manden smilende fra øre til øre gjorde omkring og galoperede af sted. Det var kun en halv times tur, og da vi nåede op på højderyggen, kunne jeg se en lejr med tre jurte i dalen. Der var nogle få køer, tre heste og en ret stor flok får, så det var klart, han havde bragt

hele sit kreaturhold med og derfor kom langt borte fra. En af jurtene var beboet af mandens bror, en lama, en høj, velvillig mand, med et evindeligt bredt smil, og Erikson bad ham straks om at tænde bål og koge noget vand, for kvinden havde en kolossal byld på halsen, og Erikson ville have instrumenterne kogt, før han satte lancetten i den. Det var hårdhudet kirurgi under primitive forhold og ingen bedøvende midler, operationsbord eller andre dikkedarer. Kvinden knælede blot i græsset udenfor jurten og gav sig ikke engang, da Erikson skar. Det hele var overstået og såret forbundet på mindre end en halv time. Så bad Erikson manden om at bryde op og tage til Hatt in Sume, hvor han ville tilse patienten, så snart han kom igen. På tilbagevejen blev vi indfanget af to ryttere fra forskellige lejre, som bad Erikson tage sig af forskellige sygdomstilfælde, og først et par timer senere kunne vi fortsætte rejsen til Harnut. Vi var nu begyndt at overhale folk på vej til festen, først kun ryttere, senere en mængde utrolig klodsede og primitive oksevogne, der med hele familien om bord skramlede af sted i sneglefart. Det var næsten solnedgang, da vi ankom og krydsede ind og ud mellem klynger af gæster og kvænnende skarer,

for hele stedet var een trængsel af heste, vogne og folk til fods på vej mod et enormt telt rejst foran Ambanens residens.

Dammuran Serang modtog sine gæster ved indgangen, og indenfor serveredes forfriskninger. Han hilste mig som en gammel ven og syntes ikke videre forandret, siden vi sidst sås. Jeg måtte nøjes med en kort hilsen og lykønskning, da alt for mange krævede hans nærværelse. Han må have været umådelig populær, for ikke mindre end to etikette-paraplyer stod i gården, særlige sindbilleder, som folket skænker højt ansete og ærværdige embedsmænd. Erikson havde allerede åbnet sin operationsstue, vognen, som var omgivet af folk, der ønskede lægehjælp i samme øjeblik, vi kom ud.

Det var en betagende scene, der mindede mere om et marked end en reception og et gæstebud. Der var alle slags seværdigheder, taskenspillere, skrønemagere, akrobater, perspektivkasser og vægtløftere og alle vegne en vrimmel af mennesker. Der var oven i købet et friluftsteater med et drama for fuldt drøn akkompagneret af det kinesiske teaterorkestres sædvanlige øredøvende støj fra bækkener, trommer og violiner til skuespillernes øresønderrivende falcetstemmer. Et ekstatisk

En høvdings by.

Foto: 'Eriksson'

var til stede og hilste mig meget hjerteligt, for vi havde drukket sammen, den gang det var blevet pålagt dem at sørge for væbnet eskorte af min store kamelkaravane, og en af dem havde endda kommanderet eskorten. Det var et meget støjende selskab, eftersom aftenen gik, og pantelegene begyndte; men jeg kunne se, at Dammuran var træt, og at Erikson var ved at falde i søvn.

Han havde arbejdet hårdt, mens vi festede, og holdt først inde, da han ikke havde mere medicin; men at bryde op fra en kinesisk fest er en langstrakt ceremoni. Ved hver dør må gæsterne bønfalde og trygle værten om ikke at følge dem længere, og værten må lige så heftigt protestere, idet han umuligt kan lade sine højtærede gæster forlade hans ringhed uden at blive vist al den hensynsfuldhed og ærbødighed, deres ophøjede stilling efter hans skøn kræver. Der var mange døre i Dammurans herskabelige bolig og adskillige gårdspladser med døre i hver ende. Jo længere værten går med, desto større ansigt giver han gæsterne, og jo mere må de simulere forlegenhed, forvirring og fortvivlelse over den fuldkommen lammende ære, der vises dem, og mere sendrægtigt går det, jo nærmere man kommer til høflighedskampens klimax. Dammuran fulgte os til den yderste port – til ærens yderste grænse – og vi kørte ud i natten ad en forskrækkelig ujævn vej til vort sovekvarter.

Vi brød op klokken syv og kørte gennem lange strækninger af dyrket land, hvoraf det meste tilhørte Dammuran; men senere kom vi ind i en helt anden egn, Durbets fyrstendømme, hvor det hastigt stigende terræn var meget ujævnt, stenet og næsten uden vegetation.

Vi skulle til Tabbin Hauttanek in Sume, til de fem kilders tempel, hvor Erikson havde en del veneriske

publikum på flere hundrede sad på jorden foran den primitivt improviserede scene med blikket naglet til de optrædende og glemte alt omkring sig. Det var sidste akt, og spillets slutning ville betyde gæstebudets ophør. Alle vognene var parkeret på en stor plads og nogle allerede ved at køre. Ryttere, enkeltvis og i grupper, steg op og red bort, smilende og råbende til hinanden, lyden af dæmpede hovslag, vognes knagen og pludrende stemmer steg til højdepunkter, da bækkernes sidste brag forkyndte tæppets fald«. Jeg gik tilbage til det store telt, hvor Dammuran Serang var ved at byde sine betydeligste gæster farvel. Erikson var stadig i fuld aktivitet med ca. tredive ventende patienter omkring hans vogn. Larsson stod ovre ved den store port udenfor embedsboligen, hvor en mængde mongolkvinder med tunge og maleriske hovedtøjer var ved at tage afsked med Dammurans kone.

Jeg gik over til dem, og vi tre gik ind i residensen, hvor te, kager og søde sager blev serveret, mens vi ventede på Dammuran. Jeg havde set hans kone under mit besøg her i 1926, men kun meget lidt; da hendes lille eet år gamle dreng havde været syg. Nu så han rask ud, var meget inladende og uden mindste

generthed. Jeg var glad, fordi Chacter Lama ikke var her, for den lille fyr havde også en udenlandsk filthat, som han bar med stolthed. Imidlertid var et stort festmåltid under opsejling, for tjenerne havde travlt med at dække et enormt rundt bord i det største modtagelsesværelse, og tre mongolske musikanter var kommet og i færd med at prøve instrumenterne, to fløjter og en violin. Vi skulle sove i gæstehus i Dammurans officielle hovedkvarter og kunne tage det med ro; men de andre gæster, som skulle hjem om aftenen, havde travlt med at komme af sted. Kort efter kom Dammuran, og musikanterne begyndte at spille sørgmodige melodier og uhyggelige klagesange. De sang også lignende nedslående sange, som havde en mærkelig og uforglemmelig indflydelse på mig ved at føre mig ned i den dybeste grav af tungsind. Det var en stor lettelse, da maden blev serveret, og de forlod os for at spise sammen med tjenerskabet. Selve måltidet er nok værd at mindes. Kokkene var kommet helt fra Peking og havde medbragt alle de fornødne delikatesser til en stor officiel banket. Dammuran var i sit es, for den anstrengende dag var overstået, og han kunne slappe af og more sig. To af hans højerestående officerer

munke at tilse, og derfra til en af Durbet prinserne, Devagon Dushilakdji. Her var skrækeligt at køre, til vi nåede den sidste bjergryg, og så ned i en underskøn grøn dal og lige foran os et lille, udtørret flodleje med tre små elme, et sjældent syn i det ellers træløse land.

Turen havde været meget hed og støvet, og træerne var så indbydende, at vi besluttede at raste lidt i deres skygge. Jeg så en hel del flodlejer føre ned til dalen, men ingen havde et eneste træ eller en busk, så hvordan de tre ensomme elme var kommet til at gro her var en gåde. Vi forlod dem med beklagelse og nåede de fem kilders tempel et par timer senere. Det var en meget stor og imponerende bygning med en mængde lamaer, hvoraf ingen så særlig rene eller appetitlige ud. Nogle af de højerestående gav Erikson en varm velkomst, men var køligt venlige mod Larsson og mig, så det var givet, at vi kun tåltes for Eriksons skyld. Vi blev ført ind i en slags modtagelsesværelse, hvor der serveredes kager, flødeost og te, mens en mængde nysgerrige stirrede på os gennem døråbninger og vinduer. Mens vi ventede på Erikson, viste flere lamaer sig på balustraden udenfor med de uhåndterlige trompeter, de blæser i, før gudstjenesten. De var ca. otte fod lange og måtte hvile på brystværnet, før de kunne bruges. Efter deres størrelse havde jeg ventet et stød, som fra den sidste dommedagsbasun; men de gav kun en skuffende, sørgelig brægen. Derimod spredte de den ildelugtende, skulende flok omkring os, og det var noget værd.

Kort efter kom Erikson, og vi kørte. Abbeden havde advaret ham mod resten af Sun Mo Ling's banditter, som var jaget ind i Durbet ter-

Mongol fra en af de vestlige provinser med »Hertug«
Larsson på ryggen. Mongolens højde er knap 2,4 m.

Foto: 'Larsson'

ritoriet, og bedt ham holde skarpt udkik. Han tvivlede på, at vi ville finde Devagon i sin lejr, eftersom han antagelig førte sine folk mod Sun's bande. Det varede over en time at nå Devagon's lejr, hvor den vildeste forvirring rådede, og prinsen for rasende omkring i en forfærdelig sindstilstand. Hans folk var ikke kommet tilbage endnu, og lejren havde kun to riffelskytter til forsvaret, hvis Sun skulle vise sig. Vi blev hilst med umådelig lettelse af Devagon, og før jeg vidste hvorfor, blev vor vogn proppet fuld af kostbarheder. Larsson og jeg stod ud; men Erikson blev ved rattet, og så snart vognen var lastet, kørte han og Devagons lama til et hemmeligt skjulested. Mens de var borte, blev Larsson og jeg inviteret ind i Devagon's store luksuriøst udstyrede jurt, den flotteste, jeg endnu havde

set. Der var et pragtfuldt alter, udkåret i rosentræ, og over det på en hædersplads hang et langt sværd med en stram knude på midten af det brede blad. Jeg havde før hørt om disse magiske sværd; men det var det første, jeg havde set. Knuderne siges at være bundet af meget hellige lamaer i anfald af religiøs vanvid under djævelens og betragtes af mongolerne og tibetannerne som noget særdeles helligt. Der var også nogle smukke bronceurner og alterkar, og langs væggene var sjældne udkårne dragkister. Smukke tæpper dækkede gulvet med en slags højsæder, hvor Larsson og jeg blev bedt om at tage plads. Devagon så ikke fyrstelig ud, han var meget jævnt påklædt i en lurvet bomuldscape, grove ridestøvler og en rund sort kalot, men han var muligvis i feltdragt klar til at forfølge banditterne, så snart hans mænd kom. Han var en direkte efter-

kommer af Djengis Khan og havde derfra titel af arveprins under den herskende prins af Durbet. Han var en sejt, kraftig bygget mand med et bredt, barsk ansigt og meget fremstående kindben. En tynd hængende mustache fuldenbte billedet af en typisk tartar.

Han prøvede forgæves at være beleven og vindende; men havde vanskeligt ved beherske sit raseri over de udeblevne soldater. De kom omtrent samtidig med Erikson og lamaen, en vild trop på et halvt hundrede, bevæbnet med mauser-rifler, og det var ikke nødvendigt at forstå meget mongolsk for at fatte, at de blev modtaget med deres unge livs fyrsteligste forbandelser. Devagon bad os undskylde sig, og mens han fnyste, så ild og eders stod om ham, var han i sadlen i løbet af få sekunder og borte som røg med sin

Interiør af en ger fra den østlige del af Mongoliet i 1920'erne.

Foto: Gösta Montell/"Söderbom"

skare. Imidlertid viste hans hustru os al mulig ære og gæstfrihed. Hun var en lille, stille kvinde, beskedent påklædt, og kun hendes raffinerede hovedtøj adskilte hende fra lejrens andre koner.

Vi blev ikke ret længe, for vi skulle være tilbage før mørkets frembrud, og skønt vi kørte godt og kunne holde 35 miles fart, strålede stjernerne, før vi kunne se lysene fra Chaggan Horia in Sume. Det var godt at hvile ved ildstedet den aften, betragte stjernerne og endnu engang føle stilheden i de få velsignede minutter, før søvnen kommer li-stende med lydløse fodtrin.

Stor ophidselse næste morgen. En rytter på en skummende hest bragte den nyhed, at Dilowa Gegen, den levende Buddha, var på vej fra Peking og snart ville være her. Jeg havde mødt ham i Peking året før og

var blevet betaget af hans charme og beskedenhed, så jeg glædede mig ubeskriveligt til at se ham igen. Han havde spillet en meget stor rolle indenfor Det ydre Mongoli før det kup, som stablede kommunisterne i sadlen der, og han var øjeblikkelig blevet fængslet på grund af sin store popularitet og folkets tillid til ham. Han blev dømt til døden; men man vovede ikke at skyde ham af frygt for oprør. Før en afgørelse blev truffet, brød en skare mongoler en nat ind i fængslet, befriede ham og red bort med ham, mens kommunisterne forfulgte dem, men de slog sig igennem, til de nåede venligtsinde-de egne.

Siden havde han boet i Peking og var nu Det indre Mongolis gejstlige overhoved. Nyheden havde allerede nået de forskellige lejre, og mænd og kvinder i deres bedste stads kom ridende for at tilbede ham. Straks efter sås hans vogn på en bakkekam

i det fjerne, og da den endelig stand-sede udenfor vor port, bød en stor skare ham velkommen. Han var høj, værdig og lidt koparret, og hans øjne strålede af glæde, da han hilste på os. Der var ikke ringeste antyd-ning af hovmod over hans væsen, venlighed og velvilje lyste tvært-imod fra hans åbne, frimodige an-sigt og udtryksfulde øjne. Larsson viste ham jurten, der stødte op til min, og Dilowa Gegen smilte glad med en bemærkning om, at han føl-te sig mere hjemme i en jurte end i et hus. Henvendt til mig sagde han: – Jeg er bange for, at der vil blive mange gudstjenester i min jurte, og jeg håber, De ikke vil blive forstyr-ret, og lover Dem, at der ikke skal blive sunget, for jeg har kun een messehjælper med mig, og han har en så skrækkelig stemme, at han ikke får lov at synge.

Herefter så jeg meget lidt til ham undtagen om aftenen og under mål-

tiderne. Hvad der forbausede mig mest, var den nydelige måde, han spiste på, noget hverken kinesere eller mongoler er kendt for, og han brugte kniv og gaffel, som om han var født til det. Hans jurts var det travleste sted, folk kom og gik hele tiden. Jeg ved ikke, hvori hans gudstjeneste bestod, man hørte næsten aldrig en lyd ud over en sjælden mumlen: – *O mani padme hum* (O, du juvel i lotus) og jeg har indtryk af, at mongolerne kun kastede sig i støvet for ham og tilbad ham som deres levende Gud, og at han velsignede dem, når de forlod ham.

Om dagen var jeg næsten altid ude med Horrla og besøgte de forskellige fåreejere på egnen, og somme tider var deres lejre så langt borte, at vi tog vore soveposer med og blev ude to-tre dage. Men når jeg tilbragte aftenen i min egen jurts, kom Dilowa Gegen ind til mig, og vi sad ved bålet og talte til langt ud på natten.

Jeg følte mig meget tiltrukket af ham og havde på fornemmelsen, at det var gensidigt. Min stærke uvilje mod lamaismen svækkedes og forsvandt næsten helt under den mystiske indflydelse af denne i sandhed ædle mand, som udøvede uindskrænket magt med en sådan sagtnodighed og ydmyghed. Jeg glemte det snavsede, liderlige og uvidende præsteskab, jeg havde set i templerne, og bedehjulenens meningsløse, mekaniske bønner og fortabte mig i betragtninger af mongolernes fanatiske tro på deres egen religion, en tro så klippefast, at det næsten var umuligt at omvende andre end småbørnene i asylerne for forældreløse. En mongol vil leve nøjsomt hele sit liv for at spare sammen til en pilgrimsrejse til et eller andet helligt bjerg og som udtryk for særlig ydmyghed og pønitense tilbagelægge mange mil fuldt udstrakt på jorden krybende som en menneskelarve, til han når sit mål, men i højeste grad lykkelig. Jeg har

endnu ikke mødt kristne med en sådan tro og trang til at ofre alt for deres tro undtagen Erikson, og hans omvendelser fandt næsten kun sted blandt børn.

I de lange aftener ved ildstedet drøftede vi ikke religion en eneste gang. Så meget andet optog vore tanker, fordi vi begge var dybt interesseret i faren fra nord. Disse dejlige bølgende steppers vidunderlige fred og ro havde kun skærpet min opmærksomhed overfor den fare, og Dilowa Gegen gjorde intet for at sløve den, for det gjaldt liv og død for ham. Han havde forgæves prøvet at slutte sig til nationalregeringen under forsøg på at holde de røde ude; men man var ligeglad med Det indre Mongolis skæbne og kun interesseret i at holde Japan stangen.

Han havde faktisk mærket, at de var så vanvittig anti-japanske, at han var vis på, de hellere ville se russerne overtage Det indre Mongoli, end at Japan skulle få midlertidigt fodfæste der. Det eneste, som holdt Rusland ude for øjeblikket, var frykten for åben konflikt med Japan.

Erobringen af Det ydre Mongoli var blevet gennemført ved hjælp af mongolske agitatorer fra nord, støttet af 1500 væbnede soldater; men så havde de den stiltiende forståelse fra nationalisterne i Kina.

Nu ville det uden tvivl betyde krig med Japan og store styrker, som ville fordyre foretagendet meget, hvis det skulle løbe heldigt af, hvilket var tvivlsomt. Dilowa Gegen holdt på, at Rusland ikke ville indlade sig på krig, men bruge sine gamle prøvede og sikre metoder med infiltration af røde agitatorer, når tiden var moden. Alt det var en ret foruroligende baggrund i betragtning af, at hensigten med min rejse var at udvikle forretning i fremtiden. På den anden side havde vi gennem de forløbne år bygget på vaklende fundamenter og i en at-

mosfære af stadig uvished, så der skulle mere til at tage modet fra mig. Svaret på mit telegram havde givet mig rene linier at arbejde efter og en masse at bestille for at samle alle forsyningsmuligheder. Så snart alt dette væsentlige arbejde var gjort, måtte jeg skynde mig tilbage til Tien tsin, hvor min nærværelse var nødvendig hurtigst muligt.

Om aftenen, før jeg rejste, kom Dilowa Gegen ind, mens jeg pakkede. Han satte sig stille ved bålet, og lyset fra den glødende aske kastede et dæmpet skær over hans ansigt. Jeg satte mig ved siden af ham, og i lang tid talte ingen af os.

Så sagde han pludselig: – Kender du min lejr ved kanten af Gobi? – Jeg rystede kun på hovedet til svar. – Never mind, alle mongoler kender den. – Der blev en lang pause, og jeg undrede mig over, hvad han tænkte på, da han pludselig fortsatte: – Vi er blevet næsten som brødre her, og det er tungt at skilles – men hvis du nogensinde bliver træt af verden og trænger til fred, skal du komme til min lejr. Der står altid en jurts og venter på dig, en fin hest at ride på, og du kan blive en måned, et år eller altid.

Men jeg kom aldrig tilbage!

(fortsættes)

A. H. Rasmussen

A. H. Rasmussen: *Tilbage til havet*. På dansk ved Knud Andersen. København 1955, P. Haase & Søns Forlag. 232 s. Uddraget af bogen er fra siderne 50-60.

Illustrationerne er gengivet fra bøgerne: Joel Eriksson: *Vid Gobiökens gränser*. Karlstad 1943, F. A. Larson: *Mongoliet och mit liv bland mongolerna*. Stockholm 1930 og Georg Söderbom: *Bortom kinesiska muren*. Stockholm 1954

Mit yndlingsstempel

Dagbladet Politiken kørte i sommer en lille serie om kendte danskeres yndlingsrejser symboliseret ved et opslag i deres pas. Dавærende udenrigsminister Niels Helveg Petersens interview blev bragt den 13. juli. Han havde valgt at fortælle om sin rejse til Mongoliet i august 1996, hvor han stod i spidsen for en erhvervsdelegation. Episoden med hesten foregik i Erdenebulgan ved »Danskерklippen«. I Ger 20 skrev Rolf Gilberg udførligt om rejsen.

Som forhenværende udenrigsminister har han set det meste af verden. Besøgt præsidenter og paladser, fløjet på første klasse og boet på hoteller, som ellers kun er turister med funklende platinkort forundt. I dag er Niels Helveg-Petersen menigt medlem af Folketinget. Fra mere beskedne rammer i sommerhuset på Langeland fortæller han om en mere ydmyg rejse til Mongoliet i 1996.

»Normalt bliver sådan en delegation af ministre og diplomater hentet i limousiner, man sover på femstjernede hoteller og lever som paver. Men ikke i Mongoliet – det er klart den mest primitive rejse i min tid som minister. Til gengæld står det som en af de største oplevelser, fordi det var så anderledes. Her sov vi i 4-5 mands telte, blev transporteret rundt i bumlende firehjulsstrækkere og i en gammel sovjetisk militærhelikopter, som faktisk faldt ned dagen efter, at jeg var taget af sted«, fortæller han og tilføjer, at det vist nok var på grund af en mekanisk fejl: »Så vidt jeg ved, var der ikke tale om noget terrorhalløj, selv

om jeg faktisk var den første vestlige udenrigsminister, der besøgte landet efter sovjettiden.«

Han husker specielt den første dag blandt nomadefolket, hvis forfædre var krigere under Djengis Khan: De fornyede krigskunsten ved at stå op i stigbøjlerne og skyde med bue og pil. Deres fjender – blandt andre kineserne – var fodfolk, så de stående riddere var dem svært overlegne med deres moderne og lettere akrobatiske skydeteknik.

I dag står udviklingen i stampe. Det eneste, der galoperer af sted, er de tre-fire millioner heste, der lever side om side med det tilsvarende antal indbyggere, som har rigeligt at gøre med at overleve tørker og meget hårde vintre.

Straks efter, at udenrigsministeren var installeret under sin telt-dug, gik turen til præsidentens bygning – eller rettere hans telt.

»Det var et sært syn, men nomadelivet gælder altså også for præsidenten. Knap ankommet inviterede han os til et lokalt brydestævne. Jeg undgik heldigvis at komme i kamp – det ville være gået ualmindeligt

skidt for mig og ikke mindst Danmark, der jo ellers har et glimrende forhold til Mongoliet.

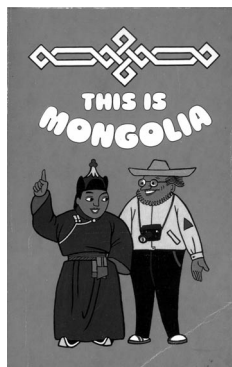
Alligevel mente den lokale borgmester, at jeg skulle have overrakt en gave efter stævnet. På den slags ture får man normalt et lille minde, der snildt kan pakkes i kufferten og tages med hjem. Men her kom de altså trækkende med en hest, der i dagens anledning var døbt Petersen«, fortæller han og fortsætter:

»Jeg har altid været ualmindeligt bange for heste, så jeg fik hverken redet på den eller for den sags skyld fragtet den med hjem. Og selv om det er en anelse uhøfligt at efterlade en gave, fik jeg i al mindelighed lov til at lade den stå. Tilmed forvisset om, at de ville passe godt på den.«

Petersen og Petersen har dog ikke bevaret kontakten. Til gengæld har den tobenede af slagen mødt den mongolske udenrigsminister ved en senere lejlighed i København. ■

Karen Klarskov

Vær hilset!

Den følgende tekst stammer fra en lille nyttig bog om mongolske skikke og samfundsforhold. Den er skrevet med henblik på at give turen nyttige informationer om landet. Bogen er på engelsk, den blev udgivet i 1991 og er skrevet af Ya. Yunden, G. Zorig og Ch. Erdene. Der er altså tale om en bog skrevet af mongoler om mongoler. Det er tanken at bringe flere kapitler fra bogen i kommende numre af Ger.

Mongolerne er generte af natur. De skjuler ofte deres nervøsitet eller forlegenhed bag et smil. De fleste mongoler er fåmælte, tilbageholdende, tolerante og – siger nogen – overtroiske. Forvirring og selvmodsigelse anses for uværdigt. Samtidig kan mongolerne blive meget ivrige, når de spiller, eller de kan koge over i ophidselse.

Mongolerne bryder sig ikke om at tale om ubehagelige ting. Man mener, at det kan skabe problemer. Det er endnu mere utilladeligt at tale dårligt om venner og bekendte. Hvis det på et tidspunkt bliver nødvendigt at sige noget ubehageligt, forsøger folk at gøre det så taktfuldt og hensynsfuldt som muligt. På den anden side er anvendelsen af rosende ord og vendinger – såkaldt *erool* og *magtaal* meget udbredt. Lovprisning af fædrelandet, naturens skønhed, værtens gæstfrihed osv. repræ-

senterer en særlig form for folklære. *Erool* og *magtaal* sættes på vers, og da evnen til at skrive vers kun er de få beskåret, har folkets poeter, der skriver dem, altid nydt særlig respekt i det mongolske samfund. I gamle dage var det nødvendigt med en poet, når noget skulle fejres eller der skulle holdes en fest (*nair*), som traditionelt begyndte og sluttede med lovprisninger og gode ønsker.

Gæster fra udlandet lægger mærke til den mongolske venskabelighed. De hårde livsbetingelser – som de på ingen måde beklager sig over – er baggrunden for den ældgamle tradition for venskabelighed og gæstfrihed. Værten er helt på det rene med, at den vejfarende, der træder ind i hans ger, er træt og måske stadig har lang vej tilbage. Han har naturligvis også selv befundet sig i en lignende situation mange gange. Derfor gør han sit bedste for at forudse og tilfredsstille sin gæsts ønsker.

De særlige forhold som betinges af Mongoliets umådelige og sparsomt befolkede område, dets strenge klima og nomadiske økonomi har ikke kunnet undgå at sætte sig spor i befolkningens opførsel og den måde, som mongolerne udtrykker deres tanker og følelser på. Gennem århundrederne har steppens folk udviklet sin egen etik omkring social adfærd.

Der findes mange forskellige slags hilsener i det mongolske sprog, som anvendes alt afhængig af tid og situation. Folk i byerne siger normalt »sayn bayna uu?«, som svarer til det danske »goddag« eller »hvordan går det?« Det forventede svar er »sayn«, som betyder »det går fint«. Det vil være upassende at give et negativt svar. Det er først senere hen i samtalen, at du har lov til at nævne dine problemer, hvis du da har nogen.

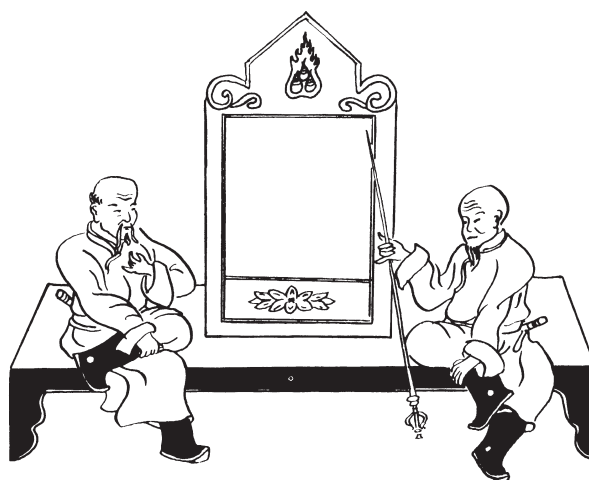
Folk på landet hilser ofte hinanden med spørgsmålet »går det godt med vinteren?« eller »er det et fredeligt forår?« Det er overflødigt at sige, at hilsenen skal passe til årstiden. Fårehyrder spørger hinanden, »græsser dine får fredeligt?« eller »æder dine får sig fede?«

Ordet »fred« figurerer ofte i hilsener og gode ønsker. I mongolsk sammenhæng er betydningen ofte den samme som lykke. Når det kommer til stykket, lever en person uden bekymringer et fredeligt liv og er derfor lykkelig.

I landsbyen (*khudon*) udtrykker den gæst, der møder sin vært eller værtinde under arbejdet, sig i særligt høflige vendinger. Hvis værtinden fx er i gang med at malke koen siger gæsten, »må din spand blive fyldt til randen«. Hvis hun er i gang med at slå uld, siger han, »må ulden blive så blød som silke«. Hvis familien er i gang med et spil, vil han ønske for dem, at de alle må vinde i det mindste én gang. Svaret på de gode ønsker vil under alle omstændigheder være »må det blive, som du siger«.

Når du møder din familie eller gode venner ved nytårstid for første gang, vil I udveksle de traditionelle ønsker, *zolgoxh*.

Når du tiltaler en ældre person, som du kender, forventes det af dig, at du respektfuldt tilføjer ordet »guay« til hans navn som fx *Dorj-guay*. Tiltaler du en fremmed, der er ældre end dig, siger du

»akh-aa«, som kan oversættes med »ældre broder« eller »onkel«.

Familierelationerne har også sin egen etik. Vi siger fx »min hustru« og »faderen til mine børn«. Man må altid bruge den korrekte form for tiltale afhængig af personens alder og stilling.

Mens udlændingen i byen altid kan føle sig sikker på at opføre sig korrekt ligesom andre steder i verden, vil han på landet ustandseligt støde på alle mulige former for sædvaner og traditioner, som han vil bryde uden at vide det. Det gælder især de fjerntliggende områder, hvor traditionerne og sædvanerne er stærkere. Men bare rolig, folk tager ikke anstød af udlændinge, der gør noget forkert af blot og bar uvidenhed. »Den uvidende vil ikke blive straffet«, siger mongolerne.

I Mongoliet er det ikke i orden at banke på døren til geren eller sige, »må jeg komme ind?« Det forventes, at en gæst, der nærmer sig geren, med høj stemme råber, »hold på hunden!« (*nokhoi khor!*), selv om der ikke er nogen hund. Pointen er nemlig, at værten skal vide, at han kommer.

Værtsfolkene dukker frem fra geren med deres hatte på og med delen knappet til. Med hensyn til hatte så er det sådan, at når mænd i Europa tager deres hatte af for at hilse på hinanden, så kræver god opførsel i

Mongoliet, at de beholder hattene på, når de hilser på hinanden. Værten hjælper gæsten med at stige af hesten og fører ham ind i geren.

Til en begyndelse udveksler mændene snusflasker. Men tag dig ikke af, hvis du ikke har nogen. Man bør acceptere værtens snusflaske, tage noget snus og levere den tilbage. Så begynder værtinden at brygge te. I Mongoliet får gæsten kun serveret te brygget i sit nærvær.

Det er ikke acceptabelt at spørge gæsten direkte, hvor han kommer fra og med hvilket ærinde. Han bør sige det selv på et passende tidspunkt under samtalen eller efter at have stillet de traditionelle spørgsmål om vejret, dyrene osv.

Værtinden serverer teen i en skål, idet hun holder den med begge hænder strakt frem mod gæsten eller med højre hånd støttet under albuen af venstre arm. Gæsten forventes at modtage skålen på samme måde. Det vil være korrekt at lade ærmerne hænge ned, for det anses for aldeles udannet at blotte sine håndled.

Mongolerne har deres egne ideer om ildstedet, geren og dens indhold, og gæsten gør klogt i at respektere de gamle tabuer. For eksempel er det forbudt at hælde vand på ildstedet eller smide affald ind i det, at røre ilden med en kniv, træde over ildstedet eller spildt mælk. At fløjte i geren eller læne sig mod stolperne

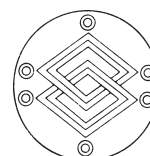
(*bagana*) anses for at være et dårligt varsel.

Om sommeren vil værten tilbyde dig airag i en stor skål i stedet for te.

For at etablere et venskabeligt forhold er det sædvane at spise af en fælles tallerken og drikke af en fælles skål, især airag. Værten fylder skålen og giver den til gæsten, som drikker en smule og giver skålen tilbage til værten, som fylder skålen op igen og giver den videre til en anden gæst. Værten drikker, når alle hans gæster har drukket af koppen.

Men bliv nu ikke bange for den mongolske etikettes mange finesser. Som tidligere sagt er der ingen, der forlanger af dig, at du skal beherske alle regler og sædvaner. Tænk på, at værtens kendskab og iagttagelse af reglerne om god opførsel vil gøre ham velvilligt indstillet over for dig og højne din anseelse.

»Gør som værten« er et godt råd til de, der besøger Mongoliet. Gør brug af det, og du vil føle dig hjemme hos mongolerne. ■

Aktuelt

The Mongol Messenger
rapporterer:

Jordskælv 02.07.03

Der er rapporteret om 30 jordskælv i Buyant sum, Bayan-Ölgii aimag. Jordskælvene målttes til 5-7 på Richter-skalaen. Skælvet den 7. maj forårsagede revner i vægge og lofter i nogle bygninger. Der blev også rapporteret om jordskælv den 19. og 20. maj i Choibalsan sum, Dornod aimag. Videnskabsfolk siger, at der på grund af aktive seismiske zoner kan forekomme jordskælv i visse vestligt og østligt beliggende bjergene i landet.

Journalistprojekt afsluttet 09.07.03

Afslutningsceremonien for danske regeringsprojekter, iværksat af Danida, fandt sted for nyligt i Mongoliets Presseinstitut. Resultaterne af Danida-projektet inkluderer en undersøgelse af TV-seere og træning af undervisere i journalistik. Gan Uzeg (Stålpen) Stiftelsen blev oprettet under Presseinstitutet, og blandt resultaterne af dette projekt er en beslutning om at oprette Institut for Journalistik i 2004.

Deutsche Mongolei Agentur
rapporterer:

Vinterforberedelser uge 33

Landbrugsminister D. Nasanjargal frygter, at den kommende vinter ligesom de foregående vil volde vanskeligheder. Abeår er almindeligvis kendetegnet ved lange, kolde vintre. Nøjagtige tal ville ministeren ikke ud med, men han forsikrede, at der er afsat »betydelige midler« til forberedelsen af vinteren. Der er tegnet kontrakter om levering af medicin fra udlandet. Desuden skal sommeren have været gunstig for jorden og dermed for

plantetilvæksten. Nedbøren var større end gennemsnittet for flere år. Kun 30% af landets areal har været ramt af tørke.

Statens og de stedlige myndigheders forholdsregler og anvisninger om vinterforberedelser samt beskyttelse af dyreflokkene mod dårligt vejr (landsomfattende kurser og rådgivning, informationsmøder i sumer og aimager mv.) har motiveret kvægopdrætterne til i rette tid at forberede vinterbopladserne.

Soldater til Iraq uge 34

Den 20. august rejste de første mongoler fra Buyant-Ukhaa til Iraq. Ingeniører, byggefolk og læger bliver indsat i Iraq i fredsbevarende og humanitært øjemed. Mongolerne fløj i et russisk fly af typen ANT-124. Flyet medførte også køretøjer og teknik fra den mongolske hærslægt bestemt for indsatsen i Iraq. Engagementet er beregnet til højst at skulle vare i 6 måneder.

SOS-Børneby åbnet uge 36

Den 4. september indviedes den første SOS-Børneby i Mongoliet. Til stede ved den festlige indvielsesceremoni var bl.a. præsidenten for Den internationale Forening af SOS-Børnebyer, Helmut Kutin og statsminister Enkhbayar. Foreningen har brugt 2 mio. US\$ på etableringen af projektet. For tiden bor der 49 forældreløse børn i »børnebyen«, børn der er blevet forladt af deres forældre. Fremover skal børnebyen huse 112 piger og drenge under familielignende forhold.

Ofre for Stalinismen uge 37

Hvert år siden 1996 mindes man den 10. september de mongolske ofre for den stalinistiske undertrykkelse i 1920'erne og 1930'erne. Ved »Mindesmærket for ofrene for politisk undertrykkelse« foran det nationalhistoriske museum nedlagde repræsentanter for stat og regering, samfundsinstitutioner og slægtninge

til ofrene blomsterkranse. Også på æresgravpladsen i Songino-khairkhan-bjerget og i Gandan-klostret blev de døde og forpinte mennesker »fra denne mørke periode i den mongolske historie« mindet.

26 nordkoreanere anholdt uge 37

Natten mellem den 3. og 4. september har mongolske grænsesoldater i området ved Khukh Nuur (Den blå Sø) i Dornod aimag anholdt 26 nordkoreanske statsborgere. De ønskede efter eget udsagn at komme til Sydkorea via Kina og Mongoliet. På spørgsmålet om, hvor flygtningene nu befinder sig, og hvad der skal ske med dem, var svaret total tavshed hos de ansvarlige myndigheder. Det er et kompliceret internationalt problem, derfor kan der ikke forventes mere præcise oplysninger på nuværende tidspunkt.

Murmeldyrpest uge 37

En 51-årig kvinde fra Yaruu sum i Zavkhan aimag er død af murmeldyrpest. Kvinden havde dagligt bragt mad til sine sønner, alle murmeldyrjægere, i hospitalet i Uliastai. De unge mænd var blevet indlagt på hospitalet på grund af høj feber. En læge, der var sendt til Zavkhan for at undersøge omstændighederne omkring murmeldyrpesten, døde kort efter sin tilbagekomst til Ulaanbaatar af sygdommen.

Gerer ser lyset

Med henblik på at give hyrderne adgang til at bruge vedvarende energi har regeringen vedtaget projektet, 100.000 Solgerer, og planlægger at implementere det i tre etaper i perioden 2000-2010. Ceremonien i forbindelse med at overdrage mongolerne de første solceller, som gives i gratis støtte af den japanske rege-

ring, blev holdt i gården til Tuushin-transportsselskabet den 7. juli.

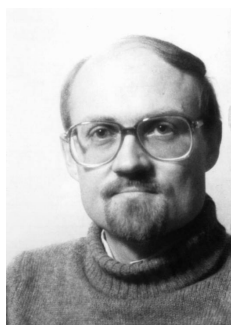
Generatorerne skal leveres til landdistrikterne inden vinter. Ifølge eksperter svarer prisen på et anlæg til udgifterne til stearinlys, tændstikker og radiobatterier i 3-5 år. Solcellerne kan anvendes i 25-30 år, mens batterierne kan holde i 5 år.

The Mongol Messenger 16.07.03

Projekter

Gadebørn i Mongoliet
Girokonto 1670-7805
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg

Kulden i Mongoliet
Girokonto 6003-3005
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg

Vores kasserer

Min første erindring om Mongoliet stammer fra barndomshjemmet. En videbegærlig knægt gik på jagt i forældrenes bogreoler, hvor Salmonsens nye leksikon var et yndet studieobjekt. Jeg har en ganske vag erindring om et billede fra Ulan Bator, som på en sælsom måde fascinerede mig.

Årene gik med skolegang og studier på Arkitektskolen. Asien var uendelig fjernt. Noget med Vietnam, Kina og Mao. Det var i den periode.

Næste gang jeg stødte på Mongoliet var i forbindelse med min søgen efter identitet. I december 1983 opsøgte jeg som 35-årig en dame, der havde adgang til skjulte informationer af personlig karakter om sine klienter. Om min tidligere til-

værelse kunne hun fortælle, at jeg havde været munk i Mongoliet og beskæftiget mig med politiske og religiøse spørgsmål. Der havde jeg levet »lidt fra hånden til munden«. Jeg kan citere ordret, da svarene på mine spørgsmål blev nedfældet på skrivemaskine i lynende fart.

I 1985 blev jeg en dag spurgt, om jeg ikke kunne tænke mig at komme med på en rejse til Mongoliet. Spørgsmålet kom fra en sekretær på den tegnestue, jeg var ansat på. Hun var lejlighedsvis *co-guide* hos Jørgen Bitsch, som hvert år arrangerede rejser til Mongoliet. Jeg svarede kategorisk, at det kunne der ikke være tale om. Jeg vidste ikke engang, hvor Mongoliet lå henne. I 1988 befandt jeg mig i en kupé på den transsibiriske jernbane med kurs mod Ulaanbaatar.

Jeg glemmer aldrig den morgen, da vi efter flere døgn rejse gennem den stadig mere monotone taiga, vågnede op i togkupeen og kikkede ud på et bølgende hav af grønne bakker oplyst af den pastelfarvede morgenrøde. Det gav et strejf af lykkefølelse. Ved middagstid gled vi ind på banegården i Ulaanbaatar, og eventyret kunne begynde.

Det var fremmedartet, det var spændende. Vi var på kanten af kommunismens fald. Glasnost-perioden satte sine spor på de officielle opslagstavler, men bybilledet var stadig præget af Lenin-plakater, partiparoler og smældende flag. Det der optog mig mest var menneskene. Den ro de udstrålede i alt hvad de foretog sig. Jeg kunne ikke tale med dem – og alligevel følte jeg mig hjemme. Jeg kunne mærke, at Mongoliet ville fylde i fremtiden.

Da jeg kom hjem til Danmark – høj af indtryk – fik jeg en invitation til at deltage i et stiftende møde i Dansk Mongolsk Selskab. Siden da har jeg deltaget i foreningens arbejde, først som menigt bestyrelsesmedlem, senere som kasserer. Og nu sidder jeg som medredaktør og layouter af nærværende blad.

Det blev til flere rejser til det forjættede land. I 1991 rejste jeg med Michael Haslund-Christensen, som førte os til nye steder: Gobi, Erdene Zuu, Danskerklippen ved Zobelsletten, Kina. På denne rejse mødte jeg Anita, som jeg senere blev gift med. Også hun blev opslugt af Mongoliet.

Mongoliet fylder meget i livet. At rejse i tanken over steppens uendelige flade puster liv i en grå danskerhverdag. At lytte til den indre strubesang sætter blodet i bevægelse. At mærke den åndelige styrke i et hårdt folks kultur virker inspirerende for tanken.

Jan Koed

DMS nyt

MEDLEMSMØDER

- *Medlemsmøde 69*

Lørdag den 27. september kl. 15-17
Danasvej 30B, Frederiksberg

Den russiske bus inden afgang.
Foto: Henning Markvart

Højskoleophold på steppen

Ni unge danskere rejste i begyndelsen af maj måned i år til Mongoliet. Inden da havde gruppen foretaget grundige studier af det mongolske samfund. Arrangør af kurserne og studieopholdene er Haslev udvide Højskole. To af deltagerne har skrevet artikler om deres oplevelser i dette nummer af Ger.

Gruppens lærer hedder Liza Schmidt. Sammen med et par af de øvrige rejsedeltagere vil hun fortælle om gruppens arbejde og engagement og vise lysbilleder fra opholdet i Ulaanbaatar samt gruppens 3.000 km lange tur i en gammel russisk bus sammen med mongolske spejdere.

- *Medlemsmøde 70*

Lørdag den 25. oktober kl. 15-17
Danasvej 30B, Frederiksberg

En journalistisk vinkel

Journalist Mette Holm har besøgt Mongoliet med jævne mellemrum siden optakten til det første demokratiske valg i 1992 – senest i forsommeren 2002, da hun var med ude at se, hvad Damosts første hold socialpædagoger har fået bygget op. Hun var med på turen rundt til nogle af projekterne og mødte gadebørn og andre, der har haft – og har – glæde af indsatsen.

Mette Holm har skrevet flere artikler til forskellige medier om sine rejser, hvor hun har været en god støtte for Dansk Mongolsk Selskabs projekter. Nu får hun lejlighed til at stille op *live* og fortælle om sine indtryk, krydret med egne fotos.

- *Medlemsmøde 71*

Lørdag den 29. november kl. 15-17
Danasvej 30B, Frederiksberg

Menneskerettighederne og Mongoliet

Morten Kjærum og Zoljargal Gantumur har modtaget selskabets invitation til at komme og fortælle om den aktuelle menneskerettighedssituation i Mongoliet. Morten Kjærum vil besvare spørgsmålet: hvordan udvikler menneskerettighederne sig i postautoritære samfund som det mongolske?

Zoljargal Gantumur kommer fra Mongoliets Menneskeretskommission (oprettet ved lov i 2001). Hun opholder sig for tiden i Danmark som forskningsstipendiat på Institut for Menneskerettigheder, hvor hun forsker i medier og menneskerettigheder. Morten Kjærum er direktør i IMR.

Storm over Asien

Fredag den 29. august blev vi hentet af havnerundfarten ved Nyhavnsbroen kl. 9 om aftenen. Vi havde meldt os til et arrangement med gruppen YAT-KHA under festivalen *Images of Asia*, lidet anende hvad det hele gik ud på. Efter 20 minutters sejlads i skumringen til ukendt destination blev vi sat i land ved Vestbassinets i Københavns Frihavn. Få minutter senere sad vi en primitiv liggestol i et gammelt pakhussammen med mindst 100 andre forventningsfulde tilskuere.

På den ene væg hang et gigantisk filmklæret, og i det udleverede program kunne vi læse, at aftenens forestilling var en russisk stumfilm fra 1928 akkompagneret *live* af rockgruppen YAT-KHA fra Tuva. Filmens længde var på næsten 2½ timer! Dertil kom pausen.

Det blev en forrygende oplevelse. Filmen handler om Mongoliet i årene omkring og lige efter den russiske revolution. Vi ser de røde partisaner i kamp, den hovne pelshandler, der udbytter de godtroende indfødte, samt de hvide besættelsestropper, der har en umiskendelig lighed med englændere. Handlingen krydres med dansescener fra et buddhistisk kloster og herlige episoder fra et stort marked, hvor de tilreisende forlystes med optræden og spil.

Filmen slutter med, at vores mongolske helt efter den totale ydmygelse rejser sig, samler sit folk og som en ny Chinggis Khan galoperer henover steppen akkompagneret af et øresønderrende crescendo fra rockgruppens samlede arsenal af keyboards og slagtøj. Øre og berigede forlader vi forestillingen efter midnat.

I pausen kunne »Manden med Kameraet« fortælle os, at filmen vil udkomme på DVD til efteråret. Vi er fast besluttet på at arrangere en forevisning for selskabets medlemmer, når lejlighed byder sig.

Anita & Jan